ARH Diss. B-27093

TARTU RIIKLIKU ÜLIKOOLI
NSV LIIDU AJALOO KATEEDER

A. Luukas

Võitlus religiooni vastu Haapsalu rajoonis pärast NLKP XXII kongressi

Diplomitöö

Juhendaja: Jaroslav Raid

NSV Liidu ajal. kat.
Inv. nr. 1815

Haapsalu 1964

Haapsalu rajooni noorte suvepäevade lõpupidu 1963.a. 30. juunil.

E E S S Õ N A

Grandioosne kommunistliku ühiskonna ülesehitamise plaan meie maal püstitab kommunismi materiaaltehnilise baasi loomise kõrval ka uue inimese kasvatamise ja kujundamise ülesande.

NLKP XXII kongressil vastu võetud partei programmis on öeldud: "...kommunistliku ühiskonna ehitamise tingimustes omandab esmajärgulise tähtsuse kõigi Nõukogude ühiskonna töötajate teadusliku maailmavaate kujundamine marksismi-leninismi kui filosoofilise ,majandusteaduslike ja sotsiaalpoliitiliste vaadete tervikliku ja harmoonilise süsteemi alusel."[1]

Ja mida kõrgem on miljonite meie töötajate teadlikkus ,seda edukamalt täidame kommunismi ehitamise plaane,seda kiiremini jõuame kommunismi. N.S.Hrustsov ütles selle kohta: "Meie ei saa oodata taevamannat,vaid kõik ,mida inimene vajab ,tuleb luua tööga. "[2]

Teaduslikku maailmavaate peamine vastane meie maal on religioon kui üks kõige tugevamaid minevikugandeid,millest elanikkonna paljud kihid ei ole veel vabanenud. "meie maal on religiooni sotsiaalsed juured juba ammu läbi lõigatud ,kuid usulised vaated eksisteerivad veel minevikugandina.Seal' kus ei tee tööd meie, intensiivistub kirikumeeste ja sektantide mõju."[3] Seepärast ei tohi olla sallivalt ükskõikne ja loota , et religioon kui teadusevastane ideoloogia sureb välja iseenesest,ilma

---

1) Nõukogude Liidu Kommunistliku Partei Programm, Tallinn,1961,lk.108.

2) "Pravda" ,nr.140,20.maist 1962.

3) L.Iljitsov,Partei ideoloogilise töö järjekordsed ülesanded,Tallinn,1963,lk.36.

võitluseta tema vastu.Religiooniile tuleb vastu seada võitlev,ründav teaduslik-ateistlik propaganda.

Et seda edukalt teha, on vaja teada religioossete igandite säilimise põhjusi.Peamiseks neist on inimeste teadvuse mahajäämus ühiskondliku elu arengust .Selle kutsuvad esile kõige erinevamad ,nii subjektiivsed kui obejktiivsed, põhjused,ja nimelt:ajaloolised traditsioonid,kirikute ja sektide tegevuse aktiviseerimine,kapitalistliku süsteemi olemasolu.

Rääkides religiooni sotsiaalsetest juurtest on K.Marx ja F.Engels korduvalt rõhutanud ,et religioon on inimese ja inimteadvuse rõhumise tulemus - ühest küljest loodusjõudude poolt ja teisest küljest ekspluateeritavate klasside poolt . "Hirm lõi jumalad",lisab V.I.Lenin.[1)]

Kui religiooni sotsiaalsed peajuured on sotsialismi tingimustes läbi lõigatud,siis säilib veel marmasjuuri,mille abil religioon otsib toitu meie ühiskonna pinnasest."Klassialused,mis tekitavad inimeses rahutust oma saatuse pärast,on välja juuritud,kuid võib esineda veel olukordi,mis mõningail juhtudel annavad toitu isegi hirmutundele selle sotsiaalses aspektis." [2)] Niisugusteks, kui võiks öelda marmasjuurteks on hingetu,bürokraatlik suhtumine kaasinimese muredesse,selliseks marmasjuureks võib olla raske haigus,lähema inimese kaotus, purunenud või petetud lootused,loodusõnnetus jms.

Religiooni gnoseoloogilised juured kujutavad endast religioossete uskumuste tekkimise ja eksisteerimise gnoseoloogilist võimalikkust.See võimalikkus eksisteerib ainult siis,kui on olemas vastavad sotsiaalsed tingimused.

Religioosse uskumuse tekkimiseks on vajalik,et inimese teadvus saavutaks võimaluse kahekor-

1) V. I. Lenin, Teosed, 15.kd.,lk.372.

2)Teadus ja religioon, Tallinn,1959, lk.44

distada maailma ja tema nähtusi. On vajalik, et inimese teadvus võiks "näha" ümbritsevates nähtustes peale ilmsete loomulike omaduste, mida inimene kasutab vahetult oma elupraktikas, veel mingeid "salapäraseid üleloomulikke" omadusi, mis pole jälgitavad, vaid eeldatavad.

Selleks, et niisugune kujutlus võiks tekkida, peab inimese teadvus olema võimeline eemaldama meelelist konkreetsest. Selleks etendab oma osa fantaasia, sest, kui fantaasia eemaldub tegelikkusest, peitub selles üks religiooni gnoseoloogilisi juuri.

Religiooni gnoseoloogiliseks juureks on ka assotsiatsioon. Assotsiatiivne mõtlemine võimaldab teadvusel luua ka selliseid nähtuste-vahelisi seoseid, millised tegelikkuses ei ole, sest religioosne teadvus opereerib harilikult mittekontrollitavate assotsiatsioonidega.

"Religioonile, nagu ka teistele ühiskondliku teadvuse vormidele avaldavad mõju tunded. Veelgi enam, seega mõju on religiooni suhtes märksa tugevam kui mõningate teiste ühiskondliku teadvuse vormide suhtes, puudub ju religioonil kontroll tunnete üle."[1] Teiselt poolt on religioon tugev sellepärast, et ta toetub ja tegutseb inimeste tunnete valdkonnas.

Oma osa usuliste igandite säilimisel on harjumusel ning väljakujunenud traditsioonidel. V.I.Lenin kriipsutab alla, et harjumuste jõud on kohutav. Eriti tugevasti säilib ta usuliste tavade ja pühade kaudu.[2] "Kõigis senistes religioonides on usutalitused peaasi. Oma kuuluvust teatud religiooni võis avaldada ainult osavõtuga ohvripidudest ja protsessioonidest."[3] Kultus on hädavajalik igas usundis. Religioosne muusika, koorilaulud, kirikukellade helin jne. on kiriku ammuproovitud vahendid.

---

1) Teadus ja religioon, lk. 36.

2) В. Беспятых, Причины существования религиозных пережитков в СССР и пути их преодоления, Татарское книжное изд., 1962, стр. 5.

3) K. Marks ja F. Engels, Religioonist, lk. 17.

Need on üldjoontes usu säilimise põhjused tänapäeval sotsialistlikus ühiskonnas ja neid tuleb arvestada ateistlikus töös. Ent seda tuleb teha konkreetselt, lähtudes iga piirkonna, rajooni, linna konkreetsetest tingimustest ja omapärast.

Nõukogude Liidu Kommunistlika Partei Keskkomitee sekretär L.Iljitšov märkis 1963.a.detsembris toimunud ideoloogilisè komisjoni nõupidamisel: "Edu võti ateistlikus kasvatustöös seisab süstemaatilises, sisurikkas ja vormilt mitmekesises kasvatustöös, mis on rajatud mitmesuguste elanikkonna gruppide iseärasuste arvestamisele ja hõlmab kõiki inimeste elu külgi... Kõigepealt on aga vajalik tänapäeva religiooni, tema olemuse, tendentside ja mitmesuguste usklike gruppidè teadvuses ja psühholoogias avaldumise konkreetsete vormide teaduslik, põhjalik ja igakülgselt põhjendatud iseloomustamine ja kritiseerimine."[1]

Lähtudes neist põhimõtetest on käesoleva diplomitöö ülesandeks analüüsida ateistliku propaganda olukorda Haapsalu rajoonis ja linnas pärast NLKP XXII kongressi. Näidata kuidas on rakendatud kongressi ja NLKP KK pleenumite otusused neis küsimustes konkreetselt Haapsalu rajooni tingimustes; milliste meetodite ja vahenditega on usuvastast võitlmst peetud ja kuidas see on ennast õigustanud; mida on vaja teha edaspidi olukorra parandamiseks.

Enne kui asuda käsitlema usuvastast võitlust, anname esimeses peatükis ülevaate Haapsalu rajooni usuorganisatsioonidest, nende tegevusest ja ideoloogiast.

Allikatena töö kirjutamisel on kasutatud peamiselt kohapealseid materjale, mis saadud Haap-

---

[1] L.Iljitšov, Teadusliku maailmavaate kujundamine ja ateistlik kasvatustoo, "Eesti Kommunist", nr. 2, 1964, lk.8

salu Rajooni TSN Täitevkomitee usuasjade volinikult sm. L. Kaselt ja sama täitevkomitee kultuuriharıduse ,kinofikatsiooni ja harıdusosakonnast ; rajooni ajalehest, raamatukauplusest ja parteining komsomolikomiteelt. On kasutatud nii dokumentaalseid materjale (päevikud ,aruanded, informatsioonid) kui ka suusõnaliselt antud teatmeid.

Andmed on omavahel võrreldud, arusaamatuste ja õigsuses kahtluse korral on tutvutud täiendavate materjalidega või olukorraga kohapeal. Mõningail juhtudel on kasutatud ka kriitiliselt ja reservatsioonidega ka vastaspoolelt -kirikult - saadud andmeid ja materjali ning kirjandust.

Materjali kogumisel on autorit abistanud ühing "Teadus" rajoonıosakonna ateistliku sektsiooni liikmed V. Topp,V.Elken, L. Tikan, G.Joffe, A. Kasemaa, kes külastasid kirikuid ja palvemaju ning vestlesid usklikega. Tulemused arutati hiljem läbi ateistliku sektsiooni koosolekul ja võetakse arvesse edaspidises töös.

Kirjandusest on kasutatud peale klassikute K.Marxi, F. Engelsi ja Lenini vastavate teoste ja artiklite L.Iljitsovi ettekandeid ateistliku töö kohta. Rikkalikku materjali ateistliku kasvatustöö vormide ja meetodite kohta leidus ajakirja "Nauka i Religija" veergudel. Mõndagi kasulikku pakkus arstiteaduste kandidaadi S.Koppeli artikkel "Mõnedest religiooni psühholoogia küsimustest". Huvitavat materjali usulahkude tegevusest Läänemaal sai autor K. Laigna kirjutusest" Kiriku ja usulahkude ajaloost Haapsalus ja Hiiumaal".

I peatükk.

Usuorganisatsioonide tegevus ja ideoloogia Haapsalu rajoonis.

Usuühingute mõju, samuti kirikute ja palvelate arv on Nõukogude Liidu piirides väga erinev. On piirkondi, kus torkab silma elanikkonna massiline lahkulöömine usust. On linnu, eriti uusi linnu, kus n.ö. "sündimisest saadik" pole olnud usuorganisatsioone ega kirikuid. Seal pole järelikult ka religioonil mingeid juuri ega traditsioone.

Kuid on piirkondi, kus usulised eelarvamused on veel väga tugevad. Üheks taoliseks, kus usk suhteliselt juuri ajab, on Haapsalu linn ja rajoon.

Põhjust tuleb otsida juba ajaloost.

Haapsalu rajoon, mis on osa endisest Läänemaast, on varematel aegadel ikka olnud Eesti vaesemaid alasid. Läänemaa mõisnike ja pastorite ahnusest ja omavolist räägivad aga nii rahvamuistendid kui ka ajalooallikad. "Ka haridus levis Lääne-Eestis visamalt kui mujal. Enamasti kasutasid pastorid oma seisundit kooli ülevaatajana just tõkete tegemiseks haridusele. Nii tegi Lääne-Nigula pastor XIX s. keskpaiku tõsiseid takistusi kirjutamise õpetamisele, sest tema arvates oli kirjaoskus talupojale täiesti üleliigne. Paar aastakümmet hiljem märkis G.R. Jakobsoni "Sakala" korrespondent J. Spuht, et rahvakoolide haletsusväärne olukord Läänemaal on tingitud asjaolust, et kiriklik valitsus mängib koolmeistritega nagu kassipoegadega."[1)]

Pole imestada, et hariduseta, viletsuses kiratsev rahvas otsis abi üleloomulikelt jõududelt.

---

1) K. Laigna, Kirikku ja usulahkude ajaloost Haapsalus ja Hiiumaal, "Töörahva Lipp", nr.141, 28. november 1963.a.

"Religioosne viletsus on ühteaegu tegeliku viletsuse väljendus ning protest selle tegeliku viletsuse vastu. Religioon on rõhutud olendi ohe ..... " 1) ütles selle kohta Karl Marx.

Niisiis ei ole juhuslik, et Läänemaa ja Saaremaa olid ühtlasi maakonnad, kus usuhullustus oli levinud kõige suuremal määral.

Lahkuskude levik on seoses ühelt poolt kõigiti põhjendatud ärapöördumisega rahvale kaugest ning vaenulikust ametlikust kirikust, teiselt poolt aga majandusliku arengu ning hariduse leviku mahajäämusega. Möödunud sajandi viimastel aastakümnetel levinud usuhullustusest maalisid ilmekaid pilte ajalehed " Sakala ", "Tartu " Eesti Seitung " ja " Virulane ".

Ka kodanlik võim tegi vähe rahva haridusliku taseme tõstmiseks. Läänemaa jäi endiselt üheks mahajäänumaks maanurgaks ning ühtlasi lahkuskude tallermaaks. 1928.aastast leidub ajaleheteade, et Lihula valla ühes talus on palvetamine kestnud vahetpidamata kolm ööd-päeva. 2) Selliseks usufanatismiks andis põhjust tolleaegne kapitalistlik ühiskond, mille kohta kirjutas V.I. Lenin : " Hirm kapitali pimeda jõu ees, mis on pime, sest rahvahulgad ei suuda teda ette näha, mis igal sammul proletaarse ja väikeperemehe elus ähvardab talle tuua ja toobki " äkilise ", " ootamatu ", "juhusliku " laostumise, hukku, ... 3)

---

1) K. Marx ja F. Engels, Religioonist, Eesti Riiklik Kirjastus, Tallinn, 1963.a. lk. 31

2) " Töörahva Lipp " nr. 141, 28.november 1963.a.

3) V.I. Lenin " Teosed, 15 kd., lk. 373

1940. aastaks, nõukogude võimu alguseks, olid Läänemaal lahkusud endiselt levinud, kohati isegi kasvanud. Sõjaaastad süvendasid veelgi religioosseid tundeid. Omalt poolt aitas usu-uima levikule kaasa fašistliku okupatsiooni periood, sest käis ju nende nähtustega kaasas hirm, ahastus ja „... siit tulenev religiooni tugevnemine"1)

Raske pärandi likvideerimise primaarseteks teedeks olid sõja järgsetel aastatel rahvamajandusliku olukorra parandamine ja haridustaseme tõstmine.

Sõjast on möödunud ligi kakskümmend aastat. Selle aja jooksul on palju tehtud rahvamajanduse arendamisel ja rahva heaolu tõstmisel. Väikesed ei ole ka Haapsalu rajooni saavutused. Tundmatuseni on muutunud kogu Nõukogude maal sealhulgas ka Haapsalu rajoonis rahva teadlikkus. Põhiliseks on saanud marksistlik materialistlik maailmavaade.

" Nüüd on kahe ideoloogia võitlusel hoopis teistsugune iseloom kui marksismi koidikul. Teadusliku sotsialismi ideed on vallutanud rahvahulkade südame ja muutunud suureks materiaalseks jõuks ". 2)

Ja ometi annab raske pärand endistest aegadest end veel tänapäevalgi tunda. Usuorganisatsioonide ning usklike arvu poolest on Haapsalu rajoon " kuulus " üle vabariigi.

Käesoleval ajal on Haapsalu rajoonis 28 mitmesugust usuorganisatsiooni ; neist Haapsalu linnas 5. Usklike arv on ligikaudu 3000 e 3) umbes 16 % rajooni täiskasvanud elanikkonnast. Öeldut tuleb võtta reservatsioonidega, sest andmed on antud rajooni täitevkomitee usuasjade volinikule kirikute poolt ja nagu kontrollimine kohapeal näitab, on ilmselt liialdatud. NLKP KK sekretär L. Iljitšev jaotas ideoloogilisele komisjoni nõupidamisel (1963.a. lõpul Moskvas) usklikud kolme gruppi:

---

1) V.I. Lenin, Teosed, 21 kd., lk. 248.
2) N.S. Hruštšov, Lõppsõna Nõukogude Liidu Kommunistliku Partei XXII kongressil, Tallinn, 1961, lk. 32.
3) Rajooni TSN Täitevkomitee usuasjade volinikult saadud andmed.

JOONIS 1

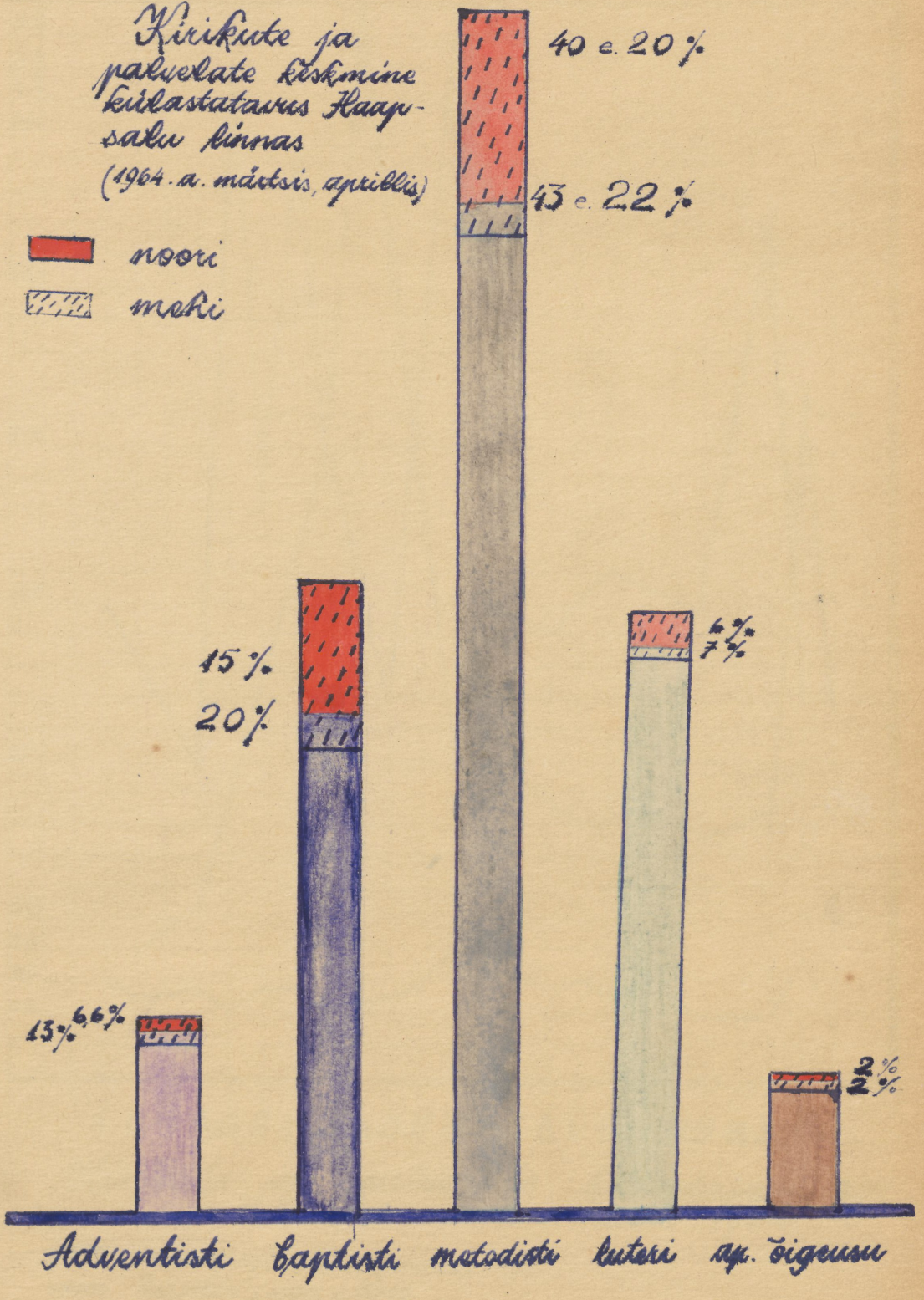
Kirikute ja palvelate keskmine külastatavus Haapsalu linnas
(1964. a. märtsis, aprillis)
noori
mehi
40 e. 20 %
43 e. 22 %
15 %
20 %
6 %
7 %
13 %
6 %
2 %
2 %
Adventistid
Baptistid
metodistid
luterl
ap. õigeusu

JOONIS 2

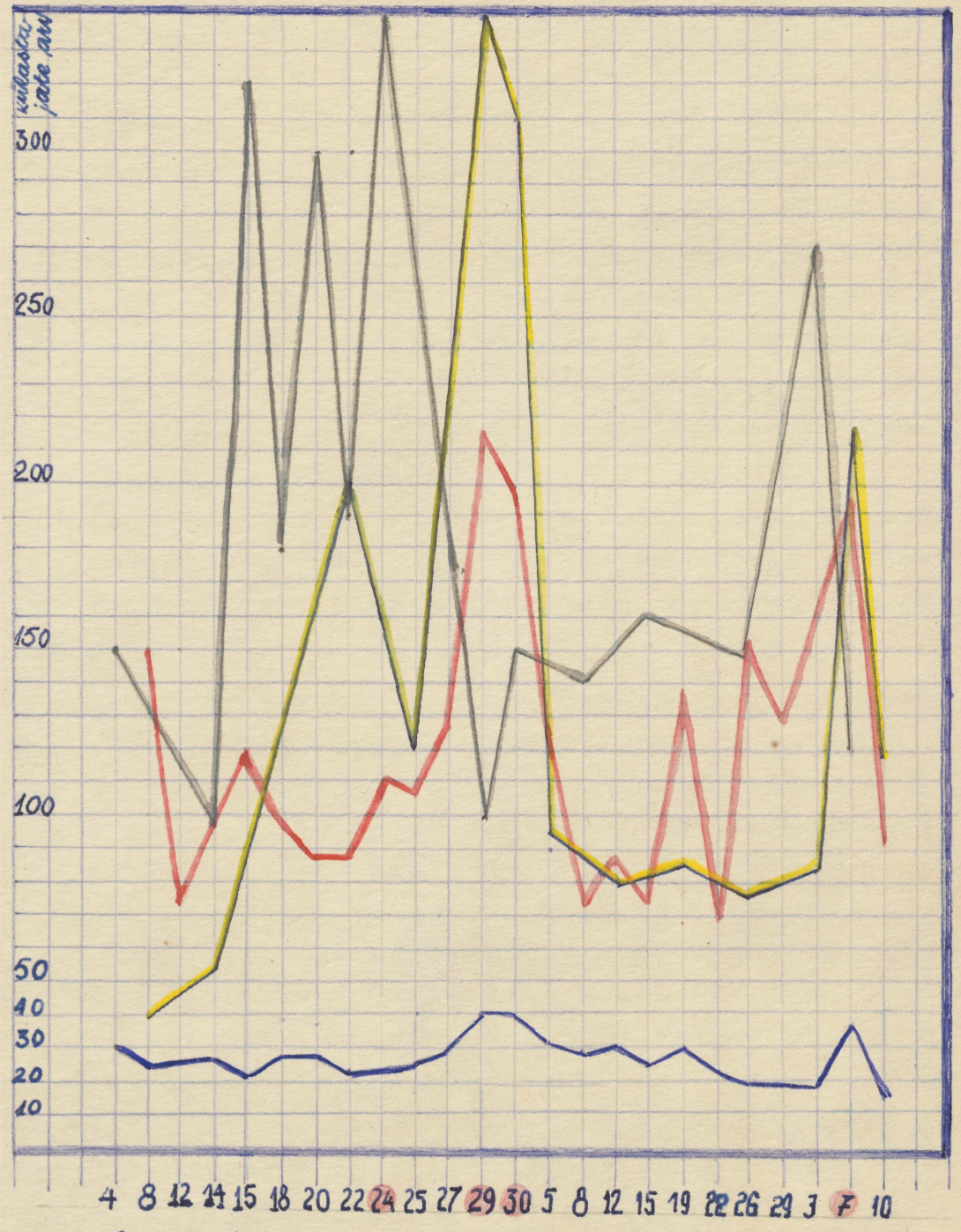

Kirikute ja palvelate külastajate arv
4 märtsist kuni 10. maini 1964

adventistikogudus
baptistikogudus
luterikogudus
metodistikogudus
kiriklikud tähtpäevad

1) need, kelle elus usk ei oma erilist tähtsust, kuid moodustab osa nende maailmavaatest ;
2) need, kelle teadvus on märgatavalt religiooni mõju all ;
3) need, kes jumalat ei usu, ja vaid traditsioonidest ja enertsusest peavad silmas religioosseid tavasid.

Pole kahtlust, et just viimane grupp moodustab tänapäeval rajooni usklike arvust kõige suurema osa. Seda kinnitab jumalateenistuste külastamine ja vestlused paljude inimestega. Nimelt käesoleva diplomitöö kirjutamisel (märtsis, aprillis) külastati süstemaatiliselt rajooni kirikuid ja palvelaid ning peeti statistikat palveteenistustest osavõtjate arvu ning koosseisu kohta.

Juuresolevalt diagrammist (vt. joonis 1) nähtub kuidas kirikutes ja palvelates käijate arv tõuseb mitmesugustel tähtpäevadel mitmekordseks, võrreldes tavalise pühapäevase teenistusega.

Joonisel 2 on välja toodud keskmine külastatavus ühes või teises Haapsalu rajooni usuühingus.
Külastajate arvu poolest on esikohal metodisti kogudus, seejärel baptisti- ja kolmandal kohal luterikogudused.

Silmatorkav on kõigis usuorganisatsioonides vanemate inimeste (80-98 %) ja naiste ülekaal (78-97 %) sama räägivad ka ülelinnalised statistika andmed, mille kohta märkis sm. Iljitsov : " Põhilise massi usklikest moodustavad inimesed üle 40 aasta (70 %). Valdav enamik usklikest (70-75 %) on naised."

Analüüsides usklikke tööalade järgi selgub, et enamik usklikest töötavad kvalifitseerimata töökohtadel, peamiselt väljaspool kollektiivi : käsitöölliste, valvurite, koristajate või koduperenaistena. Põhiliselt on nad algharidusega inimesed. Seda eredamalt torkavad nende hulgas silma vähesed intelligentsi esindajad, sageli ka noored inimesed.

Kõige aktiivsemalt töötavad rajooni sektandid. Usklike värbamiseks kasutavad nad mitmesuguseid vorme ja meetodeid. Palvelad on kujunenud paljudes kohtades (Haapsalu linnas, Ridalas, Vormsis jm.) mitte ainult palvetamise paigaks, vaid ka omalaadseks klubiliseks asutuseks, kus töötavad koorid, ansamblid, orkestrid. Peale palvetunde toimuvad harjutused. Sellest ka suhteliselt arvukam noorte koondumine nende koguduste ümber. Erandiks on adventisti kogudus, kus 98 protsenti palvela külastajatest on pensioni-ealised.

Vanematest ja üle keskea koosnevad rajooni luteri- ja apostliõigeusu kogudused.

Igal kogudusel on oma juhtiv tuumik juhatuse ja revisjonikomisjoni näol. Vaatame alljärgnevalt nende koosseisu :

		Vanuseline koosseis			
	Üldse	Sünd. enne 1900	1900-1920	1920-1930	1930 ja noorem.
Adventisti	6	2	3	1	-
metodisti	6	2	3	1	-
baptisti	57	11	23	22	1
ap. õigeusu	29	18	7	4	-
luteri	63	22	17	22	2

Juhtiva tuumiku moodustavad seega enamikus vanemad inimesed.

Hariduse järgi jaguneb rajooni kirikute juhtiv koosseis järgmiselt :

		harıduse tase				
		alg.	l/kesk.	kesk	l.kõrgem	kõrge
adventısti	6	4	1	1	-	-
metodısti	6	3	1	2	-	-
baptısti	57	24	27	6	-	-
ap. õigeusu	29	14	12	3		
luterı	63	21	36	4	-	2

Töökohtade poolest :

		pensıon.	kodu-peren.	töölısı	tee-nıst.	kolh.
adventısti	6	2	1	1	2	-
metodısti	6	2	-	3	1	-
baptısti x)						
ap. õigeusu	29	13	1	4	2	9
luterı x)						

Nagu esitatud statistikast nähtub, on koguduste juhatuste ja revisjonikomisjonide koosseis väga kirjuning koosneb ka, hariduse ja tööalade poolest mitmesugustest erinevatest inimestest.

Nimetame neist mõned : Näit. Haapsalu baptistikoguduse juhatuse liige Edmund Kepnik (keskharidusega, sünd. 1909) töötab tekstiilvabrikus " Sulev " tehnilisekontrolli osakonnas. Sama koguduse teine juhatuse liige Heino Teller (sünd. 1931.a. 9 kl. harıdusega) on autobaasi autojuht.

Vormsis on baptistikoguduse üheks juhatuse liikmeks Arvo Kuusk (sünd. 1935), kes pärast põllumajandustehnikumi lõpetamist suunati Vormsi sovhoosi agronoomiks. Agronoomi temast ei saanud, sai baptistikoguduse aktivist. Käesoleval ajal töötab Vormsi Tarbijate Kooperatiivi laotöölisena.

x) andmed on ainult osa koguduste kohta.

Haapsalu metodistikoguduse juhatuse liige August Kamarik (sünd. 1909, algharidusega), töötab Tarbijate kooperatiivis laohoidjana, sama koguduse juhatuse liige Rudolf Siirak (sünd. 1927 7 kl. haridus), on ehitusvalitsuse laudsepp.

Haapsalu Ap. õigeusu kirikku juhatusse kuulub autobaasi nr. 6 töötaja H. Kaljukask (sünd. 1929 keskharidusega). Kirikus on ta koorijuht, töökohal spordiorganisaator (I).

Otsustav osa usuühingutes on täita vaimulikel. Seda mõistavad hästi usuorganisatsioonide juhtivad tegelased. Luteri ja Ap. õigeusu kirikud on loodud vaimulike ettevalmistamiseks vastav õppeasutuste võrk. Eesti Metodistikoguduse superintendent Kuum püstitas ühel esinemisel Haapsalus küsimuse, milline peab olema kirikuisa (presbüter), ja vastas :

" Tal peab olema selge usk ;
ta peab olema hea kõneleja ;
talle kuulugu koguduseliikmete
austus ja armastus ;
ja tal olgu küllaldaselt nii
ilmalikku kui ka vaimulikku haridust ... "

Järgnevalt vaatame milline on Haapsalu rajooni vaimulikkonna koosseis ja ettevalmistus.

Luteri kogudusi on rajoonis 11, pastoreid 5

Pastor	Teeninday kogudus	Sünni aasta	Haridus	Märkmed
E. Hiisjärv	Haapsalu Jaani kogudus	1914	kõrgem teoloogil.	
M. Terasmaa	Kullamaa Piirsalu	1908	kõrgem teoloogil.	Läänemaa praost.
J. Pohlamets	Lääne-Nigula Noarootsi Martna	1900	kõrgem teoloogil.	
M. Maarand	Kirbla ja veel teenend. Pärnu rajooni	1915	kesk	End. Eesti Laskurkorpuse ohvitser.

T. Paul	Anila Ridala Lihula Karuse	1939	Tallinna Polütehnikum elektri eri- alal.

Andmetest nähtub, et enamik luteri kirikuk pastoritest on vanemad inimesed, kes lõpetanud omaaegse Tartu Ülikooli Usuteaduskonna.

Erandiks on Toomas Paul, noor nõukogude võimu tingimustes omandanud tehnilise keskhariduse, et temast on saanud pastor, selleks aitas kaasa pärinemine vaimulikust perekonnast ja oma vaimulikust isale antud tõotus jätkata tema ametit.

Vaimulikku kutse valis millegi pärast endine Eesti Laskurkorpuse ohvitser M. Maarand. Mis on sellise valiku ajendiks pole teada.

Ap. õigeusu preestrid on 2 -

Uue- Virtsu koguduse preester Mihhail Tapp (sünd. 1902), vaimulikku seminari lõpetanu.

Väike- Lähtru preester Theodor Bleive (sünd.1901), lõpetamata kõrgem haridus.

Viimane on pensionil ja Väike- Lähtru koguduses viib teenistusi läbi komandeeringu alusel. Kuni 1961.a. alguseni oli ta Haapsalu Ap. Õigeusu püha Maria Magdaleena koguduse preestriks. Tema kohta liigub rahvasuus ringi mitmesuguseid otse anekdootlikke lugusid : Ei saa öelda, et neis iseloomustatakse teda kui amoraalset isikut. Ei I. Need lood räägivad temast kui inimesest, kes tegelikult on usust kaugel ja seda ka eriti ei salga. Võtab osa teatri- ja kinoetendustest, on aktiivne lugeja rajooni raamatukogus.

Alates 1963.a. detsembrist ei ole Haapsalu ap. õigeusu koguduses üldse vaimulikku, üks-kaks korda kvartalis sõidavad kohale külalispreestrid. Tavaliselt tuleb kirikusse kokku grupp fanaatilisemaid usklikke (15-20 inimest) ja lihtsalt laulavad jumalateenistuse ajal " vaimulikke laule.

Võib öelda, et luteri ja apostli-õigeusu kogudustes on tänapäeval tõsiseid raskusi, vaimulike kaadriga. Sellest kõneleb asjaolu, et enamik vaimulikke teenindab mitut kogudust (mõnel juhul on selle põhjuseks ka koguduste liiga väikesed sissetulekud) ja noori on nende hulgas haruharva.

Mis puutub sektantidesse, siis on siin olukord kaadriga mõne võrra parem : igal kogudusel on olemas vähemalt oma presbüter, kuigi ealt on ka nemad üle 40 aasta. Ettevalmistus on aga kõigil väga erinev.

Nii on Haapsalu metodistikoguduse presbüter Ojassoo (sünd. 1904) lõpetanud elektrotehnikumi ja õppinud vaimulikku " tarkust " Saksamaal Tranfurdis metodistide koolis. Oma 60 aasta juubelil (1964.a. 24. III) tänas ta jumalat, et tema kõrval on noori, andekaid " Jendi " kes võivad astuda tema asemele.

Mis puutub baptistikogudustesse siis on neil enamik (11 kogudusest 10) presbütreid algharidusega. Paljud neist töötavad kolhoosides ja sovhoosides (Nõva presb. A. Ollema, Rannamõisa presb. J. Raag, Ridala presb. A. Sammel, jt.) Kogudusest nad palka ei saa. 1)

Palgaline on ainult Haapsalu baptisti koguduse presbüter G. Nõlvak (kuupalk 50.- rbl.), kes ainsana omab kõrgema haridust - lõpetanud Tartu Ülikooli Loodusteaduskonna ja õppinud Tallinna konservatooriumis. Pikemat aega töötanud on ta pedagoogina.

---

1) Haapsalu Rajooni TSN TK Rahandusosakonna andmed.

Kokkuvõttes võib öelda, et rajoonis on tegemist üldiselt hästi ettevalmistatud suurte kogemustega vaimulikega. Peaaegu kõik nad on head kõnemehed. Mitmed neist (G. Nõlvak, E. Saarnik, A. Sammel jt.) omavad ka muusikalist haridust.

Arvestades alalist pingelist võitlust koguduse säilitamise eest, püüavad nad olla ka n.ö. " rahvamehed " (J. Nõlvak, E. Hiisjärv, M. Terasmaa jt.)

Ent nagu ütles sm. Iljitšov, pole saladus, et kirikute ümber on alati koondunud mitte vähe parasiitlikke elemente... 1)

Selliseid on ka Haapsalu rajoonis, nagu Massu baptistikoguduse presbüter Jaan Koppel, " Kevade " kolhoosi põllutööline. Korduvalt on teda tabatud kolhoosi omandi varguselt, mitu korda karistatud puskari pruulimise eest. Rahva poolt on tema elu ja tegevuse kohta loodud pilkelaul. Et see kajastab n.ö. tänapäeva rahvaloomingut, siis esitame sellest siinkohal ühe salmi :

Nüüdseaegsed palvevennad
valged kraed neil katvad rinda,
teevad viina salamahti,
joovad ennast patust lahti.

varna lugel juba! 2)

---

1) " Наука и религия " nr. 1, 1964, lk.15
2) Ridala kooli direktor V. Pinnilt saadud andmed.

Alustades teaduslik-ateistlikku kasvatustööd on eelkõige vajalik tänapäeva religiooni, tema olemuse, tendentside ja mitmesuguste usklike gruppide tegevuses ja psühholoogias avaldumise vormide tundmine ja teadmine .

Järgnevas käsitleme usuorganisatsioonide ideoloogiat ja vaatleme lähemalt kuidas üks või teine rajooni usuüning tõlgitseb käesajal piiblit, mida rõhutatakse jutlustes, missuguseid vorme ja meetodeid kasutatakse usklike teadvuse mõjutamiseks .

Peatume kõige pealt luteri kiriku ideoloogial. Usna sageli võib kuulda väljendit nagu oleks luteri kirik kõige "mõistlikum","kahjutum" jms. Võrreldes sektide fanatismiga võib asi võhikule tõepoolest niisugusena näida. Tegelikult pole luterluse puhtusuline ideoloogia ,so. religioossete vaadete ja ettekujutuste süsteem ,muutunud. Peatavasti on luteri kiriku ideoloogia tuumikuks ristiusu piibli dogmaatika ,mille kvitessents on kokku võetud usutunnistustes ja neid seletavates sümboolikaraamatutes. Viimastest on luterluse seisukohalt kõige tähtsamad "Augsburgi usutunnistus " ja M. Luteri katekismused. Nii on kiriklikud usualused jäänud tsaari ja mõisniku võimu ajast saadik muutumatuks. Selles ilmneb kõige selgemini luterluse konservatiivne olemus ja see, et tänapäeva luteri kiriku piiblidogmaatika ei erine sisuliselt traditsioonilisest, peaaegu ortodoksetest ristiusu vaadetest. Muutunud on vaid kiriku poliitiline hoiak: kodanluse võimu ajal õigustas ta ekspluateerimist ja ekspluateerijaid ,nüüd aga, mil erakapitali ja ekspluateerimist ei ole ,on kirik asunud nõukogude võimu suhtes lojaalsele posit-

sioonile. Peamine põhjus: usklikud on muutunud. Enamik neist pooldab nõukogude korda. Seda peavad vaimulikud arvestama. Kohanduda tuleb neil nii tänapäeva tingimustega kui kaasaegse teaduse saavutustega. See väljendub usu levitamise taktikas ja strateegias. Nii vaikitakse liiga "naivsetest" piibli üksikasjadest, nagu maailma loomine kuue päevaga, Vana Testamendi imedest jne. Piiblit püütakse selgitada tänapäeva elust võetud näidetega.[1]

Kääkides konkreetselt Haapsalu luteri kirikute ideoloogiast, on esmapool öeldu maksev nendegi kohta. Ka rajooni luteri kirikute pastorid väldivad üldiselt "ohtlikke" teemasid. Teadus on ebakindel. Tänased tõed on võibolla ümber lükatud. Ainult usk on "kindel" ja "kõikumatu".[2]

Palju räägitakse rajooni luteri kirikutes moraalist. Kahekümnest pealt kuulatud jutlusest puudutas 15 otseselt või kaudselt moraaliküsimusi. ""Põgenemine" ristiusu moraali valdkonda ongi selleks pääsuröngaks, mille abil kirikutegelased nõrgemaks muutuvat religiooni vee peal hoida püüavad."[3]

Haapsalu Jaani koguduse pastor Hiisjärv viib oma jutlustes sageli jutu "kõnklejatele". Näiteks: "Võitlus Kristuse nauda pärast pole ainult ristisõdade ajal toimunud. See võitlus on vana aastasadu ja alati on käinud vaidlus, kas on olnud Kristuse nauda. Ja paljud on olnud ning on ka praegu kahevahel. ..Otsitakse Kristust, tema pärast käiakse läbi filosoofiarajad...ja ei leita mitte, sest teda tuleb otsida mitte surmast, mitte dogmadest, vaid elavast südamest".[4]

---

1) K. Vimmsaare, Luteri kiriku ideoloogiast tänapäeval, Tallinn, 1963, lk. 45.
2) Pastor E. Hiisjärve jutlusest 4. märtsil 1964.
3) K. Vimmsaare, Luteri kiriku ideoloogiast, lk. 45
4) E. Hiisjärve jutlusest 29. märtsil 1964.

Või:"Kui Kristus oli surnud ja mana maetud,olid tema jüngrid hirmul.Nad tulid kokku ühte majja ja olid seal isekeskis oma murega...Ja äkki oli Kristus nende nulgas ja ütles neile tuntud juutide tervituse: "Rahu olgu Teiega ".Ta tuleb nende juurde kolm korda...aga Toomas ei usu , enne kui Jeesus talle ise käe pihku pistab ...Alles siis tunnistab ta ülestõusnud Kristust:"Sina oled minu issand!"Loo moraal:Kõikidel aegadel on olemas oma"uskumatud Toomased" .

Tsiteerin veel ühte Jaani koguduses peetud jutlust, mis iseloomustab luteri kiriku ideoloogiat:

"Kummalisi asju on maailmas sündinud ja neid sünnib veelgi.Tänast päeva nimetatakse Maarja päevaks . See on tõotuse ja lootuse päev.Sel päeval kõneles ingel neitsi Maarjaga...

Kristuse kogudus on tänapäeval tõotuse ja lootuse kogudus.Ta on olnud pisike ja ta on näinud mitmesuguseid päevi.Osa on kasutanud Kristuse risti kurjasti...Tänapäeval on mitmesuguseid uskumisi... Tuletame meelde maateaduse õpikus on kaks maakera poolt.Nende vahel on rist.Ristikuju seletatakse mitmeti.Üks neist on järgmine:inimene,kes midagi tahab, raiub tavaliselt käega ülalt alla,aga jumala tantmine tõmbab sageli kriipsu peale.Kui palju kordi on inimesed kiskunud maailma kaheks-kriips kahe maakera poole vahel- ...aga neid pooli ühendab taas jumala tantmine.Rist tuli inimeste sekka ja kuulutab jumala tahet. ...Praegusel ajal kõneldakse sageli kurjast,mida on sooritatud risti abil ja selle märgi all. Rist pole alati olnud usu märk.Selleks sai ta Kolgatal.Need , kes ristiga käes kuritegusid tegid ja teevad ,ei ole kaugeltki ristiinimesed. Neile on rist kurjuse ja nukkamise märgiks....

maailmas on palju riste. Neid pole pannud kristlased, ja neil on palju tähendusi, aga alles kristlase rist tähendab lootust ja tõotust."[1]

Tähelik demagoogia: Inimene võib tahta nii mõndagi... On mitmesuguseid liikumisi... aga jumal tõmbab neile kriipsu peale. Lubatagu küsida neilt, kes konelevad luteri kiriku "süütusest" ja "mõistlikusest, mille poolest eriieb taoline targutus usufanaatikute sektantide "tõekuulutusest"? Inimene on põrmuke ja väetike jumala tahtmise kõrval - see ideoloogia läbib punase niidina kõigi rajooni pastorite jutlust. Erinevus on ainult selles, et igaüks lisab sellele oma isikupärase varjundi.

Pastor Terasmaa (ühtlasi praegune Läänemaa praost) asetab rõhu oma jutlustes mitmesugustele Uue Testamendi tähendamissõnadele. Pastor Pohlamets armastab tsiteerida ilukirjandust. Näiteks Juhan Smuuli "Jäist raamatut", millest ta tsiteeris kohta, kus kirjanik avaldab oma tundeid ja mõtteid surmast. Pastori järeldus: " Inimene on ussike surma palge ees, surma hardavad kõik..."[2]

Tuleb silmas pidada asjaolu, et kui usuvoolud püüavad näidata, nagu oleksid ristiusk ja kommunistlik ideoloogia teineteisele lähedased ja otsivad kokkupuutepunkte religiooni ja kommunismi vahel, siis teised korrigeerivad oma dogmasid vastavalt teaduse edusammudele, annavad neile kaasaegse ilme. Vahel arvatakse, et sellise kohandamine on iseloomulik kõikidele usundites ja laiendatakse seda seisukohta ka luterlusele. See pole õige. Eesti luteri kirik ei otsi praegu "ühiseid" jooni kommunistliku ideoloogiaga. Ta on loobunud ka usu moderniseerimise katsetest.[3]

1) Pastor E.Hiisjärve jutlusest 25.märtsil 1964.
2) Pastor F.Pohlametsa jutlusest 29.märtsil 1964.
3) K.Simmsaare, Luteri kiriku ideoloogiast tänapäeval, lk.2o.

Müüt luterluse "kahjutusest" on saanud aluse ilmselt tema välisest"liberaalsusest" . Siin ei nõuta koguduse liikmetelt ranget distsiplliini,kommetes rõhutatakse lihtsust. Luteri pastorid külastavad teatrietendusi,kino, võtavad osa seltskondlikest koosviibimistest,kus püüavad jätta"ilmalikku inimese"muljet. Tuntud on selle poolest pastorid Hiisjärv, Kuurme jt. Sellega püütakse rõhutada : näete, meie oleme tavalised inimesed,meie ei nõua pimedat allumist ega sõnakuulekust..." Ja on inimesi, kes seda usuvad. Tegelikult nõuab luterlus kogduse liikmeilt mitte pimedat allumist , vaid usku veendumuse põhjal,püüdes mõjutada kõige pealt inimese teadvust.Mis on siis kahjulikum? Kahtlemata viimane.

Eesti Evangeeliumi Luteriusu Kirikut iseloomustab tänapäeval tema tihedad sidemed Lääne-Euroopa Evangeeliumi Luteriusu kirikutega . Eesti luteri kirik oli esindatud Luterlaste Ülemaailmses Ühingus, samuti võttis osa Prahas toimunud kristlaste rahukonverentsist. "Meie täname ning liidame laulus ja palves Issandat, et võime kuuluda suurde luterlaste ühisperre." [1]

Haapsalu rajooni pastoritest on luterlaste kokkutulekutest delegaatidena osa võtnud E.Hiisjärv ja M. Terasmaa.

X X

Kui luteri kirik asetab rõhu inimese usulise tunde kasvatamisele ja m. "südameusule",siis apostliku-õigeusu kirik on ikka rõhutanud välist kombetäitmist ning töötanud selleks välja keerulise rituaali.

---

1) "Native Land",1964,aprill, lk. 11.

Võib olla see ongi üheks põhjuseks, miks Haapsalu rajoonis apostliku-õigeusu kirikutes on tänapäeval kõige vähem külastajaid. Kriis rajooni apostliku - õigeusu kirikutes on ilmne ja süveneb aastas aastasse. Viimase kahe aasta jooksul suleti nimetatud kiriku - test 3(s.o. pool) kirikut usklike arvu vähesuse tõttu. Ülejäänud kolmes koguduses on külastajate arv teenis- tustel alla kahekümne. Näib, et on vaid aja küsimus, mil viimane apostliku -õigeusu kirik rajoonis lakkab tegutsemast. Pealegi)nagu öeldud) on Haapsalu linnas asuv Neitsi Maarja-Magdaleena nimeline apostliku- õigeusu kogudus pikemat aega ilma vaimulikuta. Nii siis eraldi apostli -õigeusu kiriku ideoloogiast ja tema mõjust rajoonis pole midagi rääkida.

Mis aga puutub üldse apostliku -õigeusu kiri- ku ideoloogiasse, siis nagu annab sellest ülevaate N.S. Gordienko, on ka apostliku -õigeusule iseloomulik teatav moderniseerimine. Nii kommendeeritakse piiblit kui suurepärast "kõlbluse normide "koodeksit. Tuuakse esile piiblist üldinimlikele moraali reeglitele vasta- vaid kirjakohti, mis vastavat peaaegu täiesti kommu - nistliku moraalikoodeksile.[1] Taolises piibli tõlgit- suses pole midagi originaalset. Seesugust tendentsi võib märgata ka teiste kirikute puhul. Muidugi ei eita keegi käske "ära tapa", ära varasta" jne. Tegelikult on piibel kirju ja väga vasturääkivate õigusnormide ja moraaliprintsiipide konglomeraat, pärit paljudest sajanditest ja paljude rahvaste müütidest.

Piiblis leiduvaist arvukaist ekspluateerimist ning orjust õigustavaist kohtadest aga püüavad vaimu- likud kõrvale hiilida.

---

1) „Voprosõ filosofii" nr.1o, 1963 lk.8o-9o

Asudes käsitlema rajooni sektide ideoloogiat, mõni sõna eelnevalt sektide mõistest üldse. Nimetus " sekt" on tuletatud ladina keele sõnast secta ,mis tähendab - õpetus ,kool.

Sektid on olemas kõigis nimetatud maailmareligioonides :kristluses,islamis ja budismis. Sektide tekkimise peapõhjuseks on klassivõitlus.

Kristluses tekkisid sektid juba siis ,kui religioon orjanduslikku Rooma impeeriumi riigiusuks muutus. Venemaal tärkas sektantide liikumine XVI sajandil(vanausulised,duhhoboorid,molokaanid),Evangeeliumi-kristlaste , baptistide ,nelipühilaste , adventistide ,"jehoova tunnistajate" ja teiste taoliste sektide õpetused tulid meile läänest.

Loobudes mõnest ilmselt vananenud ja iganenud kommetest,mis kristluses on võetud "paganlikest" religioonidest,püüavad sektandid selle hinnaga säilitada kõige tähtsamat religioonis - usku jumalasse ja kõige tähtsamat kristluses - usku Kristuse päästmismissiooni.Ühtlasi kaitsta religioosset moraaliõpetust. [1)]

x x

x

M e t o d i s m. Lühidalt tema ajaloost ja olemusest : Metodism on usuline sekt, mis tekkis XVIII sajandil anglikaani kirikus.Lõplikult eraldus ta anglikaanlusest 1891.aastal. Tema asutajateks olid kaks Oxfordi üliõpilast,vennad John Wesley(1703-1691) ja Charles Wesley (1707-1788) .

Metodisti kirik asetab pearõhu kristlike kohustuste praktilisele täitmisele .J.Wesley rääkis metodismist kui "südameusust".Kõigepealt peab kristlane "pöörduma",st.saama teadlikuks kogu oma endise

1)Ateisti käsiraamat ,Tallinn,1963,lk. 156-157.

käitumise tähtsusest ja patususest. Nende usku pöördujad peavad läbi tegema prooviaja. Metodistidel on peale elukutseliste jutlustajate ka "võhikjutlustajad",kelle hulgas isegi naisi. Usutunnistuseks on "usuartiklid",arvult kakskümmend viis.

Praegu on maakeral 3o miljonit metodisti, neist 12 miljonit Ameerika Ühendriikides.NSV Liidus leidub Metodiste ainult Eesti NSV-s.

Nagu juba märgitud ,on Haapsalu rajoonis metodiste üks kogudus(Haapsalu·linnas) liikmete arvuga ligikaudu 3oo.

Jälgides jutlusi Haapsalu metodismi koguduses võib täheldada ka siin rida juhtmõtteid,mida serveeritakse mitmesugustes variantides.

Punase joonena läbib(nagu see omane kõigile usuvooludele) jutlusi ja sõnavõtte tees inimese tähtsusest jumala tarkuse ning vägevuse kõrval. Näiteks "Meie tahame täna mõelda jumala suurusele ja vägevusele...Meie kõrval on palju jumalikke nähtusi,mille kõrval kahvatuvad kõik inimeste saavutused ..."1) Siit tulenevat inimese suur tänuvõlg Issanda vastu."Kas me oleme mõistnud, mis hinnaga me oleme päästetud?Kristus on meid lunastanud verega ja tahab meid tervikuna omale saada.Tuleb ennast ära salata ja käia Jeesuse risti järel. Ja kui ka selle pärast peab "siin" maailmas millestki loobuma, tasutakse selle eest taevas..."[2])

Nii või teisiti püütakse toonitada,et kõik õelus,halvad kombed ja pahed on tingitud jumala salgamisest.Ainult usu kaudu on võimalik kõlbeliselt , puhtalt ning ausalt elada. "Ühele eesrindlikule töölisele öeldi:"Kuidas on võimalik, et sina ,eesrind-

---

1) Haapsalu metodisti palvemajas 21.märtsil 1964. peetud jutlusest.

2) Samas , 4. märtsil 1964.

lik töölıne,usud. Mis sa sellest leıad?" Usklık vastas,et temast olevat just "tänu"usule saa - nud eesrındlık töölıne. Varem olevat ta hunt olnud...[1]

Sageli kurdetakse Haapsalu metodıstide palvelas usust taganemıse üle tänapäeval :" meıe, vanemad ınımesed ,eı tunne enam ümbrust ära.Nıı palju uskumatust... kes meıst seda varem oma nooruses nägi![2] Põhjuseks tuuakse nagu oleks tänapäeval uskumıne erılıne "kangelastegu ", mıs"nõuab" suurt " julgust ". "Meil peab olema julgust " Krıstust tunnıstada. Meıe eı pea olema nagu seesınane Pılatus, kes salgas Krıstuse oma karjäärı pärast..."

Metodıstıkoguduse lıikme Selma Põldma matusel märkıs presbüter V.Ojassoo matusekõnes lahkunud " õe" erılıse voorusena :"P.tal jätkus jõudu jääda usklıkuks ,tämapäeval, kus see on nıı raske . On ju nıı " palju" pılkamıst , mõnıtamıst jumala ja "jumalalaste" üle..."[3]

Teatav kohanemıse ja kaasajastamıse tendents on omane ka Haapsalu metodıstıkogudusele. Koguduse juhtkond eesotsas presbüter V.Ojassooga jälgıvad tähelepanelıkult ateıstlıkku kırjandust ja püüavad jutlustes sellele omapoolset "tõlgendust" anda.

Toome mõned näıted . Kuı vıımasel ajal ateıstlıkus kırjanduses rõhutatakse,et usklık teeb heategusıd ısıklıku "õndsakssaamıse" nımel s.o. egoıstlıkel eesmärkidel, sıis omapärase"vastulöögı" püüdıs anda sellele presbüter Ojassoo ühes oma jutluses .

---

1) Haapsalu metodıstı palvelas peetud jutlusest 27. märtsıl 1964.

2) Samas , 22. märtsıl 1964.

3) Samas , 2o märtsıl 1964.

Esitan selle alljärgnevalt lühendatud kujul:

"Meie ei pea armastama iseennast ja mõtlema ainult iseendale. See on jumalaiku armastuse raiska - mine. Maailmas on see-pärast nii palju viletsust ja kurjust ja häda, et inimesed mõtlevad ainult eneste-le ja oma mugavusele.

Meie elu ei ole meie päralt. Elu muutub ilusaks alles siis, kui see armastus, mis jumal meie vastu on üles näidanud oma poja Jeesus Kristuse läbi, saab kulutatud oma ligemese heaks. Elu kui on elatud endale on nullide rida. Koguda vara endale ja teistele on meeletu, on tühine ja kasuta. Ja tihti ei mõista meie lapsed seda hinnatagi, vaid raiskavad ta ära kerge - meelselt.

Meie peame elama Issandale. Mis see tähendab? Seda, et kata oma ligemest, kui ta on alasti, toida näljast, käi lohutamas vangu ja mis oled sa teinud oma vähemate vendadele-õdedele, oled sa Issandale tei-nud. Kui sa armastad jumalat, keda sa ei näe, aga ei armasta oma venda, pole see õige armastus, sest juma-lat peame armastama oma venda, oma töökaaslasi, oma naabreid, sõpru armastades ja neile head tehes.

Meie peame olema nisuiva, kes kannab endas elu ja oma surma läbi annab elu edasi paljudele, et need võiksid elada?

Liigutav jutt! Serveeritud suure emotsionaal-susega.

Ja ometi kõik need kõlavad sõnad ja vennaarmastu-se "hiilgav tulevärk" varjab ainult üht mõtet, mida jutlustaja samas edasi arendab.

"Me sureme Issandale. Surm ei saa meist midagi. Ta on meile ainult ukseks teise maailma. Me jätame murede maa, ja hädaoru ning läheme oma elava jumala juurde."

L) Haapsalu Metodistikoguduse liikme Selma Põldmaa matusekõnest 22. märtsil 1964. a.

Ja jõuabki jutlustaja välja pika keerutamisega põhi - tõeni: „tehke head, et teie paradiisi pääriksite!" [1]

Selle juurde rõhutakse igal võimalikul puhul, kui "kaunis" olevat surra Issanda nimega ja kui kole ja raske olevat jumalasalgajail lahkuda "sellest maailmast".

Need motiivid korduvad jutlustes, lauludes ja palvetes.

Peale jutluste pööravad metodistid suurt tähelepanu butafooriale. Kogudusel on 20-liikmeline segakoor, orel. Tähtpäevadel esinevad lisaks neile kvartetid, ilulugejad. Kutsutakse kohale vennaskogudustest külalisi. Kogudusel on andekas, küllaltki hea ettevalmistusega korijuht-organist V. Ütt; mitte kaua tagasi ehitati kogudusele palveruumi orel. Pole imestada, et tähtpäevi, nagu koguduse aastapäeva, koguduse juhtivate tegelaste juubelid jms. tähistatakse väga pidulikult. See on kujunenud omaette propagandatöö vormiks, inimeste koguduse juurde tõmbamise vahendiks.

Käesoleva aasta 11. märtsil tähistati koguduse rajamise aastapäeva, 24. märtsil presbüter V. Ojassoo 60 sünnipäeva. Kirjeldame lähemalt viimast sündmust.

Juubilari olid õnnitlema saabunud esindajad Tartu, Pärnu, Paide, Rakvere, Keila jt. metodistide kogudustest eesotsas superintendendi K. Kuumaga. Ja mitte ainult tervitajad, vaid isegi puhkpilliorkester (mida juhatas 2p-22 aastane tütarlaps), solistid ja vokaalkvartett. Millisest kogudusest nad olid, ei õnnestunud välja selgitada.

Juubelipalvusele järgnesid tervitused, mis vahel - dusid laulukoori, kvartettide, solistide, ilulugejate, orkestri ettekannetega ning koguduse üldlauluga. Pikema kõnega juubilari elust ja tegevusest esines superintendent Kuum.

---

1) Presbüter V. Ojassoo jutlusest Haapsalu metodisti palvelas 29. märtsil 1964. a.

Ei saa salata, juubeliõhtu oli organiseeritud hoolikalt. Erilist rõhku oli pandud emotsionaalsele küljele. Muusikaliste ettekannete tase oli üle rahuldava, kohati isegi hea. Muusikaline repertuaar nagu see iseloomulik üldse metodistidele ja baptistidele, põhiliselt mazoorses laadis enamasti hoogsa elurõõmsa rütmiga.

Ja tulemus: palvela külastajatest viimse võimaluseni tulvil. Umbes 350 inimest, sealhulgas rohkesti noori. Nii, et superintendil oli alust lausuda: „Haapsalu linnale teeb au tänane hästi korraldatud õhtu, kus nii arvukalt on ka noori inimesi". Seda mõtet täiendas juubilar V. Ojassoo: „Ma tänan jumalat, et näen enda ümber noort järelkasvu ja minu kõrval on mitu noort, andekat venda, kes vĩvad minu kohale astuda, kui selleks vajadus tuleb..."

Umbes taolisekt oli korraldatud ka koguduse aastapäev. Ning taas inimesi murdu. Võrdluseks tavaline jumalateenistus/ vähemalt kaks korda vähema osavõtjate arga (vt. joonis 1)

Peale väliste on ka oma sisemised traditsioonid koguduse liikmete kitsamale ringile. Usuline töö ei toimu ainult üldiste palvuste ajal vaid ka n.n. grup - pides koguduse väikeses saalis. Seal saavad juba järjekorras kõik ülesandeid jumalasõna uurimiseks ja esitamiseks mõnel teemal.

Üks kord nädalas toimub nn. koguduse tund. [1] Paar korda nädalas käiakse lauluharjutustel.

Hoolega peetakse meeles üksteise sünnipäevi. Korraldatakse teeõhtuid.

Kõigi nende vahenditega on loodud kollektiiv, mis nagu rõngas ümbritseb igat üksikut koguduse liiget,

---

1) R.

eraldades ta võimalikult töökollektiivist ja muutes immuunseks "ilmalike" mõjutuste vastu.[1]

Haapsalu metodistide iseloomustabki just äärmine kinnisus tööl. Nad ei astu vaidlustesse, ei avalda oma arvamist. Vestlustest usuteemal hoiduvad. Iseenesest mõistetavalt ei võta osa "ilmalaste" üritustest. Vähemalt enamik neist.

Rafineeritud on ka usklike värbamise võtteid. Seda tehakse peamiselt individuaalselt. Koguduse liikmetele tehakse ülesandeks külastada haigeid kellel pole lähemaid omakseid, hoolitseda nende eest ja ..... äratada huvi usu vastu.

Hästi töötab suuline informatsioon. Kui on oodata mingit suuremat sündmust koguduse elus, informeeritakse sellest kõiki tuttavaid, kellest on teada, et nad ehk võiksid sel punul palvemajja tulla.

x x

x

Baptism on rajoonis esindatud 11 kogudusega. Käesolevalajal on nad rajoonis aktiivsemaid usuühinguid, kellel on veel küllaltki suur kõlapind teatavates ringkondades.

Nimetus baptism tuleb kreekakeelsest sõnast ja tähendab vette kastma. Esimene baptistikogudus tekkis XVII sajandil. Venemaale tuli baptism Saksamaalt. Esimene baptistikogudus Eestis rajati Haapsalus 23. veebruaril 1884. a. mil A. R. Schieve ristis Haapsalu lähedal 14 inimest[2]. Kuna pärast Suurt Sotsialistlikku Oktoobrirevolutsiooni baptistide arv tunduvalt väheneb, lõid baptistid oma alles-jäänud koguduste säilitamiseks 1944. aastal ühise organisatsiooni evangeelsitidega. 1945. a. liitusid nendega

---

1) H. Lillemetsa saadud andmed (endine metodist.)
2) "Edasi" nr. 85, 28. aprillil 1964. a.

nelipühilased. Pärast liitumist muutus nende sektide tegevus märksa aktiivsemaks. Suurenes tunduvalt sektide mõju usklikele ja muutusid nende propaganda meetodid mitmekülgsemaks ja painduvamaks.[1] Haapsalus toimus nimetatud liitumine mõnivõrra teisiti. Evangeeliumi kristlased ühinesid küll baptistikogudusega, (neid on praegu Haapsalu koguduses 3=4 inimest)[2], kuid nelipühilased liitusid põhiliselt metodistidega.[3]

Praegu leidub viimaseid (küll Haapsalu metodistikoguduse liikmena) Paslepas. Põhiliselt on nad metodistidega ühte sulanud, kuigi taotlesid veel 1963.a. eraldi koguduse loomist.

Läänemaal levinud usulahk, priilased, ühinesid baptistidega, peamiselt Vedra ja Massu kogudustega. Mõningane priilaste omapära lauludes olevat seal veel praegugi säilinud. On ju Vedra palvemaja presbüter J. Koppel endine nn. Eesti Vabariigi Priiuse Koguduse esimees.[4]

Lühidalt baptismi õpetuse põhidogmadest:

Esiteks usk kõikvõimsasse ja kõikjal olevasse jumalasse. Jumal on kehatu ja kõikjal viibiv vaim. Sellega seletatav igasuguste piltide ja kujude

---

1) Ateisti käsiraamat, Tln., 1963, lk. 165

2) Haapsalu baptistikoguduse presbüter G. Nõlvaku andmeil.

3) Haapsalu Rajooni TSN TK täitevkomitee sekretäri andmed.

4) G. Nõlvakult saadud andmed.

puudumine baptistide palvelates. Teiseks usk jumalikku ettemääratusse. Siin käib baptistide vahel vaidlus jumala poolt inimestele antud tahtevabaduse üle.

Kolmandaks sellesse ,et inimene võib jumalaga suhelda. Näiteks temaga juttu ajada. Sellest naiivsusest on enamus jutlustajaid aru saa nud. Palvekoosolekud muutuvad üha rohkem jumalaga suhtlemisex kollektiivseks vormiks. PresbüterG.Nölvak väidab koguni,et jumalaga suhtlemine "toimub" neil telepaatilisel teel.

Lahkuminekuid üksikute jutlustajate vahel esineb ka maailma loomise akti seletamises.Möned väidavad,et jumal on loonud ainult esimese aatomi , esimese elava raku ja siis olevat kosmos, maa ja selle taime ning loomariik edasiarenenud juba nii, nagu õpetab teadus. Teised võtavad loomispäeva tinglikuna.Viimaste hulka kuulub ka presbüter Nölvak.

Mis puutub konkreetselt rajooni baptistide ideoloogiasse,siis ka siin lööb läbi köigis kogudustes kaasajastamise ja moderniseerimise tendents.Köige iseloomulikumalt avaldub see Haapsalu baptistikoguduses,kus on presbüteriks Gustav Nölvak, kes on hästi kursis kaasaegsete suuremate teaduslike avastustega ning tunneb ka maksismi aluseid.Tema jutlused on omapärane segu materialismist ja idealismist. Muidugi viimase pöhivärvinguga. Näiteks tunnistab ta inimtunnetuse piiramatust, maailmaruum ja mateeria (tema möistes aine) on löpmatu ja igavesti eksisteeriv jne. Ainult köige aluseks on primaarne vaim jumala näol. Arusaadavalt ei lase selline käsitlus piiblit täht-tähelt võtta. Piibel on temale sümboolne, allegooriline raamat. Kesksel kohal G.Nölvaku jutlustes on teaduse ja usu lepitamise katsed.

Kaasaja teaduse edusammudest räägib ta kui jumaliku tarkuse"imeväelist ilmutust". Viimasel ajal püüab jumala ~~elevus~~ olemasolu leida kinnitust bioonika ja telepaatia abil. Köik saavutused on seostatud jumala tahtega, kes avab oma heaks-arvamise järgi teaduse varakambri saladusi ka inimestele.

Selles pole jällegi midagi originaalset. Päästa religioon teadusest - seda taotlevad ka teised ristiusuvoolud.

"Piibel ei saa oma eesmärgiks anda inimestele täpseid teaduslikke andmeid ümbritsevast materiaalsest maailmas. Piibel pakub rikkalikku vaimset öppetundi usklike jaoks,kuid materiaalse maailma seaduste uurimisega piibel ei tegele - see on teaduse ala." 1)

"Ja jumal ütles: vesi sigitagu suur hulk elavaid hingesid,kus elav hing sees on" 2), seda piibli kirjakohta edasi arendades tegi G.Nölvak järelduse, et alles hiljuti on teadus hakanud tungima ehtse vee koosseisu saladustesse, kuna piiblis olevat ammu ära märgitud vee suur jöud...3)

Haapsalu baptistikoguduse arsenalis on veel teisigi „avastusi". Kritiseeriti neid,kes kõnelevad imede puudumisest kaasajal. Selle kohta antud seletus: "Kui varem piibli tegevuse ajajärgul,imed väljusid loodusteaduse raamidest, siis praegu nad on „märkamatud" , sest tegutsevad loodusseadusega koos ja on "seletatavad" 4). Ei saa olla naeruväärsemat seletust. Mis ime see on kui ta on seaduspärane.

---

1)"Bratski Vestnik" nr.3,1963, lk.12

2) Piibli Raamat Briti ja Väljama a Piibliseltsi väljaanne, Tartu Botanika t.11 , 1920,lk.5

3) 17.märtsil 1964.a. Haapsalu baptistide pa lvelas peetud jutlusest.

4) samas 4. märtsil

Püüdes luua näilikku liitu teaduse ja usu vahel kasutavad baptisti teoreetikud nagu apostliöigeusu apologeedidki keskaja teooriat "kahestunud töest", mis mäitab ,et kak on kaks töde: üks südame jaoks s.o usk, teine möistusele - teadus.

Baptismi teoreetik A .Mitškevits koketeerib" oma vabamötlemisega", kutsub usklikke mitte ära ütlema teaduse uurimisest. Uurides "raamatute raamatut", räägib ta,ei tohi unustada ajalugu, geograafiat ja teisi teadusi. IUsklik peab omandama kaasaegse teaduse ja tehnika saavutused mis laiendavad tema silmaringi ja töstavad hariduslikku taset 1)

"Meie peame öppima tundma mineviku ja oleviku teadusi,kuid üle kõige on jumalik tarkus ja jumala söna "mis viib töeni". Jumala töde ei ole öpetlaste töde,mis muutub,vaid "jumala töde" mis on igavene ja püsiv 2). Öeldus ilmneb selgesti baptistide silmakirjalik armastus teaduse vastu. Kutsuvad nad ju tegelikult pimesi uskuma piiblit ja jumalat: „Iga inimene,lihtne ja öpetatud, vana ja noor,peab saama usu läbi pää smise ning lunastuse patust. Uskuda tähendab: "näha" nähtamatut jumalat" 3)

Sageli pööravad baptistid tähelepanu usklike ja mitt eusklike inimeste vahekordadele. "Max olen palju usuteid käinud aga mitmed ,kes minuga seda koos käisid,on sellest lahti öelnud.Need on önnetud inimesed olnud. Nad on oma eluga hiljem pöhja läinud." 4)

Igal võimalikul juhul röhutatakse usklike ja jumala pilkamist: „ Kui paljud teevad täna pilkeks jumala ja jumalalapsed, aga kord seisavad nemadki jumala suure kohtu ees", 4)

---

1) Nauka u Religia" nr.4,1964,lk.2o

2)Haapsalu baptisti palvelas 8.märtsil 1964.a.

3) "Bratski Vestnik" ,nr.5,1963,lk. 38

4) Ridala palvemajas 2.mail 1964.a. peetud jutlusest

Või katkend prespüter Nõlvaku jutlusest kus ta käsitleb sama teemat.1) „Hiljuti söitsin ühe noore ,keskkooli lõpetanud usklikuga. Ta töötas ühes ettevõttes ja rääkis ,et seal on töötajad allakäinud,joovad, suitsetavad, rää givad rumalusi. Sama on kehtiv ka direktori kohta..."

Kui prespüter küsis kuidas suhtuvad nad tema nooresse usuvennasse vastas see,et hästi. Seletus: „jumala arm "loob" meie ümber nagu magnetvälja,mis kaitseb meid kurjuse eest (!). "Et selline elektriväli tekkis, pidavat ise olema eeskujulikud töös ja käitumises ja "et keegi ei saaks külge" hakata ega näpuga näidata.

Ridade juurdekasvu ja eriti noorte värbamise probleem on aktuaalne kõigil rajooni sektantidel. Jutlustaja Kõpnik pühendas sellele teemale terve jutluse:

„Valgusel on meie elus hindamatu tähtsus,valguseta pole elu, valgus loob ja sünnitab seda. Aga ülem on jumalasõna valgus.Kuid ka usklikud on valguse kehastajad. Nii nagu valguskeha muudab ümbruse teiseks,peavad ka jumalalapsed kiirgama valgust, usuvalgust ümbrusele.Nende kiirte valgus peab paljastama,lagedale tooma räpase, peab tungima kõikjale ja kuulutama jumala vägevust ning tarkust 1)". See on juba otsene üleskutse misjonitööks. Ja seda põhimõtet viiakse ka usklike poolt usinasti ellu. Pearöhk on asetatud, nagu see on omane kõigile sektidele, inividuaalsele tööle.Eriti soodne pinnas selleks on haiged inimesed. Seepärast on ka enamik usklikest koondunud haiglatesse. Nii töötab Haapsalu linnas haiglas ja sanatooriumis, teadaolevail andmeil, ödede ja sanitaridena 4 metodisti ja 5 baptistit nende hulgas vanemöde A.Voormaa, raamatupidaja Põldma jt.

---

1) Haapsalu baptistikoguduse palvelas 8. märtsil 1964.a.

Eriti aktiivselt tegutses neist sanatooriumis sanitar baptist Salme Tugi,kes 1963.a. hakkas sanatooriumis salaja palvetunde läbi viima, Kuni parteikomitee ja rajooni täitevkomitee vahele astusid ja sellise tegevuse ära keelasid.

Usklikke töötab ka apteegis, neist kolm on baptistikoguduse liikmed.

Baptistid ei jäta kasutamata ühtegi võimalust värbamiseks ja usulise selgitustöö tegemiseks.Nad teevad seda äärmiselt visalt ja kannatlikult. Nende ridade kirjutaja võib seda oma kogemuste najal kinnitada. Ja alles siis kui misjonitöö tegijad lõplikult veenduvad töö tulutusest, jätavad värvatava rahule.

Suulise propaganda kõrval kasutavad baptistid ka kirjasõna vahendust. NSV Liidus ilmuv ajakiri "Bratski Vestnik" on tellitud enamasti köigil rajooni baptistikogudustel.Peale selle on baptistide hulgas laialt levinud kohapeal valmistatud ja ka välismaalt saadud kirjutiste paljundamine. Sellest on teada küllalt palju fakte NSV Liidu ulatuses. 1) Vaimuliku kirjanduse paljundamisega tegeles rajoonis ka sanatooriumis sanitar Salme Tugi, saades selle eest üsna soliidset tasu.

Üksikute kirikute ja usuorganisatsioonide püüdu koostööks ühise vaenlase ateismi vastu võib täheldada nii ülemaailmses mastaabis kui ka Haapsalu rajooni ulatuses. Siin seda eriti baptistide ja metodistide vahel.Koguduse liikmed külastavad vastastikku naaberkoguduse palveteenistusi, võtavad osa suuremate tähtpäevade tähistamisest jne. Ilmekalt väljendus see tendents näiteks metodisti koguduse prespütri V.Ojassoo 60.a. juubelil,kus tervitusega

1) " Voprossõ Filosofii" nr. 2,1964,lk.17

esinesid teiste hulgas baptistikoguduste presbüterid Nõlvak ja Kuusk. Tervitustelegrammid olid tulnud ka luteriusu koguduste pastoritelt Hiisjärvelt, Pohlametsalt jt.

Omaette tegutsevaks koguduseks senini on jäänud adventistid, kes ilmse vaenulikkusega suhtuvad teistesse sektidesse ja samuti apostli-õigeusu ning luteri kirikusse.

Peatugem järgnevalt selle kogudusel. Lühidalt sellest sekti ajaloost. Sekti nimetus tuleb ladina sõnast "adventus", s.o. "tulemine". Peamine sekti õpetuses on usk kristuse peatsesse taastulemisse.

Sekt tekkis Ameerika Ühendriikides 1831.a. Tema rajaja W. Miller kuulutas maailma lõpu lähenemist ning määras sellepärast 21. märtsi 1843. viimsepäevaks. Uus adventistide vool tekkis 1846. aastal, mille asutasid Helene White ja tema abikaasa J. White. Aluse pani sellele õpetusele Helene White "nägemus" laupäevast. Usu voolul on järgmised iseärasused:

1) õpetus laupäeva pühitsemisest;

2) Kolm nn. teadet Johannese ilmutusraamatust.

Kusjuures iseloomulik on see, et kui varem adventistid päikese- ja kuuvarjutusi ning meteoore langemisi ja maavärinaid viimsepäeva lähenemise tunnuseks, siis teaduse üha suuremad saavutused ning rahva üldharidusliku taseme tõus ei võimalda enam loodusnähtustega spekuleerimist. Praegu pöörduvad adventistid üha sagedamini ühiskonnaelu nähtuste poole, kuulutades maailma peatse lõpu märkideks ateismi kasvu, teadmiste levikut, "kristliku kiriku suurt taganemist" piiblist jmt.

Seda traditsiooni jätkab ka Haapsalu adventistide koguduse presbüter Saarnik. Näiteks 14. märtsil s.a. käsitles ta oma jutluses Johannese ilmutusraamatust 7 peatükki, kus on öeldud: „Ja pärast seda nägin ma neli inglit seisvat maa nelja

nurga peal, need pidasid neid neli maa tuult, et tuul ei pidanud puhuma ei maa peale, ega mere peale, ega ühegi puu peale.

2. Ja ma nägin ühe teise inglit, üles tõusvat päevatõusmise poolt, kelle käes oli elava Jumala pitser ja ta kisendas suure häälega nende nelja inglit vastu, kellele oli antud paha teha maale ja merele.

3. Ja tema ütles: Ärge tehke paha ei maale, ei merele ega puudele, seniks kui meie saame oma Jumala sulaste otsa pitseriga märkinud."[1] Eeltoodule andis presbüter järgmise seletuse: Neli inglat, kes tiibadega tuult kinni hoiavad, tähendab võitlust rahu eest, mida peavad rahvad ÜRO-s (Eriti rõhutati just ÜRO-d rahu eest võitleja osas, NSV Liidu kohta aga ei öeldud sõnagi). Tuul pidi tähendama sõda, mida tuleb nii kaua ära hoida, kuni jumal "oma lapsed" ära tembeldab, et neid siis kui "tund tuleb" patustest eraldada võiks.[2]

Omapärane on adventistidel õpetus hinge surematusest. Nad nimelt väidavad, et surematuseni jõuavad ainult adventistid, kuna "mitte-jumalalapsed", see on ateistid ja teise-usulised hävitatakse igaveseks. Seega tunnistavad nad hinge surelikuks. Üksikasjade seletamiseks on presbüterite tõlgitsuste vahel tunduvaid lahkumineku id.

Teravalt erinev on adventistide eitav suhtumine mõnede toiduainete nagu sealiha, mõningate kalaliikide, loomsete rasvade, kohvi, kakao jt. tõiduks tarvitamisse. On keelatud ka alkohoolsed joogid, tubaka ja ooplumi suitsetamine, rida ravimeid jne.

Mis puutub viimsepäeva ettekuulutamisse, siis enamuses (ka Haapsalu) kogudustes on loobutud täpse

1) Piibli raamat, 1920, lk. 294

2) Haapsalu adventistikoguduse palvelas peetud jutlusest 4. märtsil 1964. a.

tähtpäeva nimetamisest - liiga palju kordi on ennustamine äpardunud ja ennustajad naerualuseks saanud. Praegu räägitakse umbmääraselt "lähenevast viimsepäevast", mille tundemärgid piibli ennustamistega "täpselt" kokku langevad.

Muidugi on Haapsalu adventistikogudusel ka palju ühiseid jooni mõi baptistide, metodistide kui luterlastega. Ka nemad kurdavad sageli üle :" Aukartus, mida rahvas vanasti pühakoja vastu tundis, on kadunud. Saatan ja tema inglid püüavad segada..."[1]. Tihti kõneldakse jutlustes kõhklejatest ja uskumatutest." Me räägime täna ülestõusmisest, aga nii mõnigi tark muigab ja ütleb, et see on võimatu. Nad ütlevad :näidake meile, et võikdime oma silmaga näha ja käega katsuda..."[2] Samuti on üheks armastatumaks teemaks kõnelda „jumalalaste" tagakiusamisest ja pilkamisest: " Seda peate te teadma, et tulevad pilkajad, kes näitavad Teile näpuga ja irvitavad Teie üle..."[3]

Rääkides usust taganejaist heidab presbüter Saarnik seda ette isegi mõningaile vaimulikele. Näiteks: "Ka tänapäeval on usklikke, kes ülestõusmist ei usu. Nende hulgas on isegi vaimulikke. Üks Tallinna vaimulik, kellel on suur kogudus, tunnistas kord jutuajamises: "Need surnud, keda mina matan, küll üles ei tõuse". See on õudne, et nii kaugele võidakse laskuda..."[4]

Nagu öeldud, on Haapsalu advendisti kogudus jäänud teistest kogudustest kõige eraldatumaks ja küllap on see üheks põhjuseks, miks see kogudus

---

1) Haapsalu advendistikoguduse palvelas peetud jutlusest 21.märtsil 1964.a.
2) Samas 29.märtsil 1964.a.
3) Samas 29. märtsil 1964.a.
4) Samas 29. märtsil 1964.a.

on teistest sektidest tunduvalt nõrgem ja kus on 98 % vanu inimesi. Selleks aitab võibolla kaasa asjaolu, et neil on nõndanimetatud kümnise maksmise kohustus, see tähendab, et nad peavad andma kogudusele ühe kümnendiku kõigist sissetulekutest.[1] Kuigi nimetatud kümnise maksmine on tänapäeval seadusega keelatud, makstavat seda mõnedel (mitte just täpselt kontrollitud) andmetel edasi.

x x

x

Kokkuvõttes läbib kõigi (rajooni) usuorganisatsioonide ideoloogiat peajoonena mõte, et peale nähtava maailma, mis on kättesaadav inimese tunnetusele, on olemas teine - üleloomulik. Primaarne on vaim (jumal). Erinevus üksikute usuvoolude vahel on ainult pisiasjades. Siit järeldus: inimene on ussike jumala palge ees, maapealne elu on ettevalmistus tulevaseks eluks.

Ühiseks jooneks kõigil rajooni usuühingutel on püüe eraldada usklikke "patusest" maailmast. Sisendada neile ,et " maailm" on "õel" ja usklikke "kiusatakse" taga. Kui nende ridade kirjutaja küsis otseselt mõnelt niisuguselt "töökuulutajalt" kas ta võib konkreetselt nimetada ,keda usu pärast on rajoonis taga kiusatud, järgnes väga umbmäärane vastus :"Eks neid naerjaid ja pilkajaid ole igal pool,kes neid jõuab üles lugeda..." Mõningane alus ju ehk neil väidetel võib olla . Kindel on aga see , et usuvennad puhuvad suuremaks iga väiksemagi usutunnete solvamise.

---

1) Ateisti käsiraamat lk. 175

Ükskõik kuidas ei maskeeriks end üks või teine usuvool, milliseid kõlavaid fraase ta ka ei kasutaks - usu sügavalt kahjulik mõju inimese teadvusele jääb. See on ,mis alandab inimest,teeb temast jumala orja ja vaimulike töörüsta; ei lase tal tunda õiget eluröömu ega olla täisväärtuslik ühiskonna liige.

Kuid ateist peab arvestama sellega,et see on nähtud tema pilguga. Fanaatiline usklik on rahul oma seisundiga , teda ootab "igavene õndsus." Pealegi, nagu näeme ,on vaimulikud ärmiselt paindlikud kohandama usudogmasid kaasajaga. Selles seisneb usuõpetuse teine kahjulik moment. Väliselt oleks just nagu kõik korras . Usk ei eitavat tööd ühiskonna heaks , usk käseb teha korralikult tööd, abistada kaastöötajat jne. Tegelikult tehakse seda oma "tulevase" isikliku päästmise nimel . Vaikides libisetakse kirikutes ja palvelates mööda piiblis nii arvukalt leiduvatest kuritegude kirjeldustest, mida paneb toime nii Issand Jumal ise kui ka tema "äravalitud". Usu nimel tehtud kuriteod koondatakse ühele fraasile :tegemist oli "vale - kristlusega . Ometi on piibel tervikuna kogu oma vasturääkiva ja orjanduslikust ühiskonnast pärit oleva moraaliga sobimatu kommunismiehitaja moraalikoodeksiga . See on moraal,mis viib kui just mitte otseselt (kuigi seda ka sageli esineb), siis vähemalt kaudselt eraldumisele ühiskonnast ,töökollektiivist,takistab mõistmast ühiskonna ülesandeid ning eesmärke, ei lase inimesel omandada teaduslikku marksistlikku maailmavaadet,sest ta on meie maal materialistliku maailmavaate peamine vastane.

Eeltoodu põhjal tulenev ülesanne ateistlikus kasvatuses:" Peab olema selge ettekujutus elanike religioossuse astmest ja iseloomust igas

meie maa piirkonnas,asulas,kollektiivis " 1)

Sest kui söjas ei tormata lahingusse,tundmata vastaspoole jõude, tema vägede relvastust,siis ateistlikus töös paraku hakatakse sageli veenma inimest ilma ,et teataks missugusse usulahku ta kuulub.

Et muuta inimese vaateid, töekspidamisi on vaja tunda tema maailmavaadet,tema psühholoogiat, teadma ,mis teda erutab, mis talle muret teeb. Näit. Miss moodustab tänapäeva uskliku psühholoogilise aluse?

Kahjuks on sellele väga vähe tähelepanu pööratud isegi teaduslik-ateistlikus kirjanduses.

Üks vähestest,kes neid probleeme käsitleb on arstiteaduse kandidaat S. Koppel.Tema artiklis " Mönedest religiooni psühholoogia küsimustest" 1) on avaldatud huvitavaid ning kasulikke seisukohti, mis nii mõneski aitavad kaasa teaduslik-ateistlikus töös. Marksistliku filosoofilise materialismi kohaselt on köik psühholoogilised nähtused (aistingud, tajud,kujutlused, mötted,tähelepanu,mälu,fantaasia, tunded,meeleolu, soovid,huvid,vöimed,tahteomadused, temperament,iseloomujooned jne.) inimese peaaegu funktsioonilise objektiivse tegelikkuse peegelduseks. Sama on kehtiv ka religiooniga seotud psüühiliste nähtuste kohta.„Mingeid erilisi religioosseid psüühilisi protsesse pole olemas.Religioon eksisteerib inimese normaalsete psüühiliste protsesside kaudu,kuid nende sisu muutes ja moonutades 3)

---

1) L.F. Iljitsov, Partei ideoloogilise töö järjekordsed ülesanded,1963,lk.36

2) "Eesti Kommunist" nr.2,1964.a. lk.2o

3) S. Koppel Mönedest religioonipsühholoogia küsimustest "Eesti Kommunist" nr.7,1962,lk.17

See on väga oluline. Paljud idealistlikud filosoofid ja psüholoogid, vaimulikud, ent nende järel ka mõned ateistid väidavad nagu oleksid religiooni tähtsamaks kompensendiks tunded. Muidugi etendavad tunded religiooni tekkimisel tähtsat osa, nii on marksismi-leninismi klassikud korduvalt rõhutanud.

Ent igasuguse ideoloogia aluseks on psüühiline tegevus tervikuna. Tunded ei ole kunagi teistest psühholoogilistest protsessidest isoleeritud.

„Kui hirm, alandlikkus, eksaltatsioon ja sarnased elemendid liituvad usuga üleloomulikkusse, tekib jumalakartus, pietism, müstiline eksaltatsioon jne. s.o tekivad religioossed tunded."[1]

Et inimene muutuks usklikuks, peavad religioossed kujutlused muutuma dominantideks ja nimelt tugevateks dominantideks, mis valitsevad teiste temaga üheaegselt toimuvate erutuskollete üle. Sellega seletub usklike inimeste eba kriitiline suhtumine usudogmadesse ja piibli vasturääkivustesse. See on uskliku füsio-psühholoogiliseks omaduseks. Ja see avaldub ka selgesti vesteldes Haapsalu sektandikogudusse liikmetega: O mapärane vaimustus ja klammerdumine piibli tõdedesse, võime seostada igasuguseid nähtusi jumaliku "ilmutusega".

Neid religioosseid elamusi võivad tugevdada ja süvendada esteetilised elamused. Seda on kirik aastasadu arvestanud ning rakendanud väga läbimõeldult kultuse teenistusse kõik kunsti liigid, alates muusikast ning lõpetades skulptuuri ning arhitektuuriga. Vestluses on nii mõnigi usklik, vahel ka usuküsimustes üsnagi neutraalne inimene, avaldanud: aga siin kirikus on nii ilus, pühalik muusika, laul...

---

1) M.I. Šahnovits, Lenin ja ateismi probleemid, Tallinn, 1953, lk. 251

Hiljem võib usklikul religioosne elamus tugevneda ka igasuguse kunsti või lihtsalt looduse ilu mõjul,oma kutsetöö,koduste toimetuste või vaba aja harrastustega tegeldes. Nende asjaoludega püüavad vaimulikud väita , nagu oleks kunst jumaliku päritoluga või nagu tuleks igasugune ilu jumalast.

Järelikult ei ole midagi seletamatut selles, et tugevad religioossed elamused pidurdavad religiooniga mitteseotud kujutluste,mõtete ja tunnete mõju, takistavad kriitilist suhtumist religioonisse.Tegelikult on see dominantide füsioloogiline omadus.

Teiseks dominandi~~d~~ omaduseks on tema inertsus. "Dominant jätab kesknärvisüsteemi püsiva jälje ja kordub siis ,kui kas või osaliseltki kordub ärritaja mis teda põhjustas.Mitmesuguste kaudsete seoste tõttu võib dominant korduda isegi siis, kui otsene ärritaja puudub.Mõnedes tingimustes(nõrgestatud närvisüsteem, eriti intensiivne usuline mõjutamine jne) võib religissone dominant nagu igasugune teinegi dominant muutuda äärmiselt püsivaks, mittekustutavaks. Sellises patoloogilised inertsed dominandid võivad saada aluseks haiglastele ja religioossetele elamustele: ~~sundlikele~~ sundhirmule, ekstaasidele, religioossele fanatismile jne.) 1)

Inimesel kujunevad välja dominantide süsteemid,ainult et usklikul koonduvad ühte süsteemi religioossed töekspidamised,kombetalituste täitmised, palved, harjumus lugeda piiblit, käia jumalateenistustel, mõtiskleda jumalast, suhtuda elunähtustesse religiooni vaatenurgast jne. Kujuneb välja inertsne stereotüüp -uue olukorra ja uute ärritajate poolt raskesti muudetav.

---

1) "Eesti Kommunsit" nr.7,1962,lk.2o

Et see nii on, selles võib veenduda,kui rääkida mõne sektikoguduse liikmega. Käesoleva töö kirjutamise käigus vesteldi mitme veendunud usklikuga.

Kõiki neid iseloomustab äärmine vidadus püsida oma seisukohal. Usklik inimene ei vaevu mõtlemagi teise inimese väidete üle, vaid on juba jutuajamise algul hää lestatud vaenulikult"ilmalapse" seisukoha vastu. Ja kui teda õnnestubki vaidlusse tõmmata ja loogilise tõestuse abil n.ö ummikusse ajada, ta kas lõpetab vaidluse mõne piibli lausega nagu :"Issanda teed on imelikud", "Inimene ei ole võimeline otsustama jumala tahtmise üle" jms., Või läheb endast välja, hakkab nutma, ärritub.

Üks uskliku poeg,kes juba ammu on veendunud marksist-ateist, püüdis oma isale näidata piibli totrusi ja vasturääkivusi. Selle peale isa läks rõõpast välja, ärritus äärmiselt ja ütles: „Ah sind,mu poeg taha d mind, oma vana, haiget, hallipäist isa ümber kasvatada. Mind, kes ma 14 aastaselt olen andunult jumalat teeninud, kogu elu selleks andnud."

See jutuajamine näitab taas tuntud tõde,et inimene muutub, nagu rahvasuu ütleb harjumuste orjaks. Olgu siis tegemist usu või meie eluaegse harjumusega.Eluaegne töömees ei saa elada tööta, eraomanduslikud instinktid võivad muutuda kohuta vaks kogumiskireks. Väljakujunenuid stereotüübi muutmine on äärmiselt raske ja komplitseeritud ülesanne ning vastutusrikas operatsioon. Peale selle etendab olulist osa ka inimese individuaalne närvisüsteemi tüüp.

Järeldus: On äärmiselt tähtis,et inimesel kujuneksid nooruses välja õiged tõekspidamised , head harjumused.

Just dünaamilise stereotüübi kaudu avaldab köige ilmekamalt usu laostav mõju, tema kahjulikkus. Selle kaudu muutub inimene jumala orjaks,pimedaks tööriistaks.

Siit järeldub ka kuivörd su urt taktitunnet on vaja lähenedes usuliste veendumuste kammitsas olevale inimesele. Muidugi ei tähenda öeldu, et väljakujunenud ning tugevasti kinnistunud stereotüüpi ei saa muuta,et sügavalt usklikku inimest pole võimalik muuta. Ei! Seda saab ja tuleb teha. Ainult peab teadma,kuidas.

Valdav enamik vaimulikke aga on a lati hästi tundnud ja körgelt hinnanud köik-võimalikke religioosse möjutamise meetodeid.

Iseloomulik on baptistide hää lekandja"Teekäija" sönavött: " Kui me ütleme: kui jumal tahab,siis ta saa dab ärkamise, siis harilikult ei tule mingit ärkamist , ja kui me arvame ,et me ise ei või,ei tarvitse selleks midagi teha, siis me ootame asjata, nagu pöllumees ootaks löikust ,kui ta ei ole korralikult maad harinud ja seemet maha teinud. Ükski löikus ei tule kogemata " 1)

Kommentaare pole vaja. Inimese usklikuks tegemine nöuab tööd, visa ja oskuslikku tööd.„Ka praegu satuvad inimesed sageli religioossete eelarvamuste võimusesse sellepärast,et kiriku "hingekarjased" ja sektandid oskavad läheneda inimesele ning arvesse vötta antud momendi vajadusi ja inimeste elamusi," kirjutab endine teoloog O ssipov 2)

Töepoolest paljud vaimulikud valdavad meisterlikult usulise möjutamise meetodeid.Peale selle on nad omandanud hea inimese tundmise ja vilumuse

---

1) "Teekäija", 1937, nr.9 ,lk.14o

2) A. O ssipov Tee vaimsele vabadusele, Tallinn 1948,lk. 6

inimeste mõjutamiseks. Silmapaistvaid võimeid sel alal omab näiteks Haapsalu baptistikoguduse presbüter Nõlvak. Tal on pedagoogiline ettevalmistus ja kauaaegne praktika sel alal,muusikaalne,omab laialdast silmaringi,on hea könemees. Ja kõiki neid võimeid rakendab ta ühel eesmärgil -usuliste veendumuste äratamiseks ja süvendamiseks. On räägitud kümnetest inimestest, sealhulgas ka noortest ja haritud inimestest,keda presbüter Nõlvak on usurüppe meelitanud.

Näiteks Vilma Jõgis. Lõpetas 5o-ndate aastate algul keskkooli,oli huvitatud muusikast ja hakkas võtma viiulitunde Nõlvakult (muusikakooli rajoonis veel ei olnud) Praegu on ta aktiivne usklik baptisti koguduses.

Veera Lillemaa töötas Kooperatiivis.Mingisuguse isikliku mure korral hakkasid temale lähenema baptistid..Mõne aja möödumisel oli raske teda ära tunda. Eluröömsast tüdrukust oli saanud sissepoole pööratud pilguga äärmiselt kinnine inimene.

Tähtsamaks religioosse mõjutamise vahendiks on tänapäeval sõna. Asjatult ei könele vaimulikud kjumalasõna "imepärasest" võimust. Omalajal pandi konsistooriumides ning vaimulikes seminarides ja akadeemiates suurt rõhku könekunsti õpetamisele.

Seepärast on ka enamik rajooni vaimulikest head könelejad. Nii pastor Hiisjärv, Terasmaa kui ka presbütrid Saarnik, Ojaspo,Nõlvak jt. esinevad vabalt ilma konspektita,panevad rõhku ilmekale esinemisele,huvitavatele näidetele. See mis jääb puudu loogikast, asendatakse emotsionaalsusega.

Nii ,et mõnigi mutike õhkab:"Küll ikka räägib ilusasti".

Sõnad,kui teine signaalsüsteem kutsuvad esile mitmesuguseid kujutlusi,mõtteid,soove ,tundeid jne. K. Stanislavski nimetab seda alltekstiks. Alltekst mõjub igale individuaalselt. Sellega on seletatav paljude religioossete terminite ja fraasside mõju.M. Gorki kirjutab selle kohta:"Teoloogid on loonud väga palju sõnaprahti, mis on mõtestatud valega : jumal,patt,põrgu, alandlikkus,vagadus,talleveri, eluvesi, hea karjane,lunastamise valgus jne."[1]

See kõige mitmesugusemaid kanaleid mööda tulev lõputu kordamine,mis mõjustab usklike mõtte - ja tundeelu ning seega ka käitumist,lülitab välja loogilise mõtlemise.[2]

Sõnal on suur jõud . Kirikutegelased pööravad seepärast suurt tähelepanu religioossete vaadete hästi läbimõeldud suusõnalisele propagandale ja eriti individuaalsele tööle usklike hulgas.Kirikutegelaste ja lahkuliste käsutuses ei ole raadiot, televisiooni ega kino.Nende trükiväljaannete tiraaz on väike. Ja kui nende mõju usklikele säilibki, siis kõigepealt suusõnalise propaganda tõttu."Ärge jutustage labases keeles, õpetavad kirikutegelased, "hoolitsege selle eest ,et jutlus oleks kultuurne, haritud inimese väärilise..."[3]."Neid ,kes sõnas teenivad,peab kahekordselt meeles peetama..."ütles metodisti presbüter A.Kuum ühes oma Haapsalu palvelas peetud kõnes.[4]

---

1) M.Gorki,Kirjandusest, Tallinn,1948,lk.126.
2) L.Kurg, Piibli "tõde", Tallinn, 1962,lk.6.
3) "Eesti Kommunist" ,nr. 2,1964, lk.26.
4) Haapsalu metodisti palvelas 24. märtsil 1964.

Sõnal on palveteenistuses täita veel teinegi osa. Sellele juhib tähelepanu A. Ossipov: "... usklikule on vaja palvesõnade tulva enese-unutamiseks, on vaja seepärast, et see on enese hüpnotiseerimine, enesesisenduse võimas läbiproovitud vahend".[1]

Sellega on seletatav palvesõnade suur tulv ka sektantide juures, mis seal paiguti läheb üle valjuks nutuhalinaks.

Üks on kindel: kui usuline kasvatus nõuab visa tööd, milles on suur osa sõnal ja kõnel, siis kehtib see ka vastupidise protsessi puhul.

Meil on tarvis võitlevat ateismi propagandat, mis rajatud usklikku psühholoogia põhjalikumale tundmisele. Sealjuures ei tohi unustada, et sotsialis ja tänapäeva teadus on avaldanud oma mõju ka kaasaja usklikele. Ta ei ole enam fanaatik lihasuretaja. Paljude usklike teadvuses on tekkinud mitmesugused kõhklused religiooni tõelisuse suhtes. Oma tegevuses juhenduvad need, kes veel usust lugu peavad, järjest vähem religioossetest dogmadest. "Teaduslik tunnetamine laiendab tohutult inimeste silmaringi, sest ta avastab pidevalt uusi looduse omadusi, tungib maailmaruumi ääretustesse avarustesse ja pisimate materia-osakeste maailma sügavusse".[2] Ka usklike teadvusse tungivad mitmesuguseid teid kaudu teaduslikud tõed, ja religioossed kujutelmad põimuvad seal sageli läbi õigete vaadetega maailma suhtes.

Nende ridade kirjutaja võis seda kogeda vestluses nii mitme rajooni aktiivse usklikuga. Enamik neist hindab kõrgel kaasaegse teaduse saavutusi, mõistab nõukogude korra eeliseid ... ainult

1) A. Ossipov, Tee vaimsele vabadusele, Tallinn, 1961, lk. 16.

2) Vestlusi religioonist ja teadusest, Tallinn, 1964, lk. 10.

Tartu Ülikooli Raamatukogu
ARHIIVKOGU

kõige hea eest mis meie elus on, tulevat "tänada" jumalat.

Usumehed mõistavad muutunud olukorda ja katsuvad sellele kohandada oma mõju vorme, nii-öelda kohaneda aja vaimuga.

Ent millega lõppude-lõppuks siiski seletada religioossete igandite visalt säilimistkonkreetselt Haapsalu rajooni tingimustes?

Nagu eelpool öeldud on üheks põhjuseks ajaloolised traditsioonid. Veel praegu on nii rajoonis kui ka linnas paljud perekonnad nii või teisiti seotud kirikute ja palvelatega.

Usklikud vana-vanemate või vanemad avaldavad omakorda mõju oma lastele ja lastelastele.

Haapsalu Sidekontoris töötab Maris Kruutalu (sündinud 1946.a.) Tema kasuvanemad on baptistid. Ja vaatamata, et Maris õpib töölisnoorte keskkooli X klassis, töötab kollektiivis, kus on 16 liikmeline komsomoli- ja 7 liikmeline parteialgorganisatsioon, osutub kodune mõjutus tugevamaks - Maris Kruutalu on aktiivne baptist, kes esineb palvustel solistina ja mängib koguduse keelpilliorkestris.

Haapsalu keskkooli VIII b klassi õpilane A. Soon käib tihti metodistide palvelas, vanemate usuline kasvatus on vilja kandnud. Ta on kinnine, väheseltsiv. Õpetajate püüdlused vestelda usuküsimustes on seni jäänud tulemusteta.

Usklikud on ka presbüter G. Nõlvaku lapsed. Baptist A. Kuusk püüab oma lapsi kasvatada samuti usklikeks.

Taolisi näiteid võib rajoonis leida rohkesti, kuigi mõnikord võib usuline mõjutamine perekonnas anda ka vastupidiseid tulemusi. Nii on presbüter

V.Ojassoo kõik kolm poega ja tütar veendunud ateistid.Udo Ojassoo sõnade järgi oli neid lõplikult usust eemale peletanud kodus valitsenud usuline fanatism.See fakt vaid kinnitab usulise kasvatuse kahjulikkust.Juba lapse ja noorukä hinge rõhumine ja uimastamine võib jätta armi kogu eluks.

Paljude tee usu juurde on viinud läbi murede ning kannatuste.Eriti siis,kui inimene on jäetud sõprade ja töökaaslaste poolt nendega üksi kui talle pole ulatatud abistavat kätt.

Läbiviidud vestlustes usklikega enamik neist vastas,et on leidunud lssanda murepäeval.Nii oli see näiteks M.Lepikuga ja tema abikaasaga.Kodanlikus Eestis tunda saanud töötatööliste rasket põlve, kirm homse päeva eest tegi neist usklikud. Nüid,vanas eas,mil on välja kujunenud religioosne stereotüüp,on usust loobumine raske.

Maria Perevoznikoval on mees joodik.Selle tõttu sunnitud korduvalt töökohti vahetama.Perekondlikud mured viisid Maria Perevoznikova lõpuks baptisti palvelasse.

Võib julgesti väita,et 7o-8o protsendil usklikest on nende vaated kujunenud just raskustes.

Üks osa,kuigi suhteliselt väike, usklikest on kuuluvad niisuguste inimeste hulka,keda psühholoogia õpikus nimetatakse mõtlejatüübiks 1) Kes kalduvad elunähtusi analüüsima,otsivad visalt elu mõtet,eesmärki. Kui niisugune inimene satub otsigutes valele rajale,kui teda õigel ajal ei suunata,võib ta muutuda fanaatiliseks usklikuks. Muidugi õldud on kehtiv väheste kohta nagu seda

---

1) Psühholoogia,Tallinn,196o,lk.4oo

on kidalast Maria, M, kes nooruses otsis visalt oma elu eesmärki, sattus usklikke kilda ja nüüd vana inimesena on baptist.

Tähtsaks faktoriks inimese individuaalse teadvuse kujunemisel on tema elutee.

„Teinekord isegi väikesed ja tähtsusetud individuaalsed iseärasused viivad selleni, et edasine areng ühesugustes olukordades ja sündmustes viib inimesed erineva käitumiseni ja sündmuste hindamisele." 1)

„Usklikkuse individuaalsete põhjuste uurimine näitab, et usk rajaneb vaimukike autoriteedil, perekondliku kasvatuse jõul ning traditsioonidel 2)

---

1) А.П,Буева Индивидуальное сознание и условия его формирования,
"Вопрос философий" № 5, 1963, стр, 67

2. "Коммунист" № 4 1962, стр. 51

II peatükk

TEADUSLIK-ATEISTLIK TÖÖ HAAPSALU RAJOONIS

Eelmises peatükis valgustati Haapsalu rajooni usuühingute tegevust ,nende ideoloogiat ja selle kahjustavat toimet inimese teadvusele. Nägime,et ideoloogia alal on rajoonis tegemist aktiivse ja kogenenud vastasleeriga.

Käesolevas peatükis käsitletakse rajoonis tehtavat teaduslik-ateistlikku tööd. Vaatluse alla võetakse nii suulise kui trükisõnas tehtav propaganda . Analüüsitakse kui - das ühing "Teadus", kultuurhariduslikud asutused , kino , raamatukaubandus , raadio, televisioon on osa võtnud usuvastasest võitlusest ja mida on tehtud rajooni elanike materialistliku maailmavaate kujundamiseks. Peatükk lõpus antakse lühike ülevaade rajooni koolides tehtavast ateistlikust kasvatustööst.

x x

x

Üks teaduslik-ateistliku propaganda peamistest vormidest on siiamaani olnud loeng ja vestlus.Et loengute ja vestluste läbiviimine on tänapäeval koondunud pohiliselt ühingu "Teadus" kätte,siis vaatleme nimetatud ühingu rajooniosakonna tööd, [1] eriti teaduslik-ateistlike loengute ja vestluste läbiviimist.

Loengute pidamiseks on vaja lektoreid.Alustagemgi seepärast ülevaatega ühingu "Teadus" rajooniosakonna lektorite kaadrist.Arvult on neid seisuga 1.aprill 1964 - 252.

N e i s t:	opetajaid	63 %
	agronoome(jt.pollum. spetsialiste)	15 %
	arste	8 %
	partei ja komsomoli töötajaid	9 %
	mitmesuguste muude elukutsete esindajaid	5 %
Hariduse järgi:		
	kõrgema haridusega	25 %
	lõpetamata kõrgema	21 %
	kesk-ja erikesk haridusega	44 %
	lõpetamata keskharisudega	9 %
	algharidusega	1 %

Neist on esinenud ateistlike teemadega 37 lektorit, s.o. lektorite üldarvust 14,6 %. 37-st lektorist on enamik õpetajaid - 29 (arvuliselt)

ajalehetöötajaid	1
arste	1
nõukogude,partei-ja komsomolitöötajaid	6

---

1) Esitatud faktiline materjal saadud ühingu "Teadus" Haapsalu osakonnalt

Neist arvudest järeldub,et Haapsalu rajooni lektoritest moodustavad enamiku pedagoogid,kuna loengulisest tööst seisavad senini eemal meditsiinitöötajad ja põllumajanduse spetsialistid.Samuti on teaduslik-ateistlik töö rajoonis peamiselt õpetajate õlgadel.

Ateistliku töö juhtimiseks ja suunamiseks moodustati ühingu rajooniosakonna juurde 1958.a. teaduslik-ateistlik sektsioon.Sektsioon on 9-liikmeline ja siia kuuluvad:

L.Tikan	- EKP Haapsalu Kolhoosi-ja Sovhoositootmise Valitsuse parteikomitee poliithariduse kabineti juhataja. Täidab ühtlasi ka sektsiooni esimehe kohuseid.
E.Hurt	- Haapsalu I Keskkooli õpetaja.
L.Kask	- rajooni täitevkomitee sekretär
L.Elken	- rajooniajalehe toimetaja asetäitja
U.Auväärt	- kohalike raadiosaadete toimetaja
N.Abramov	- EKP Haapsalu Kolhoosi-ja Sovhoositootmise Valitsuse parteikomitee sekretär
L.Rea	- EKP Haapsalu Tööstusliku Tootmise Komitee sekretäri asetäitja
V.Topp	- Haapsalu Sanatoorse Internaatkooli õpetaja
V.Randre	- Haapsalu Koduloomuuseumi van.teaduslik töötaja.

Neist on 5 kõrgema, 2 lõpetamata kõrgema ja 2 keskhariduse ga.

Oma eksisteerimise aja jooksul on sektsioon nii mõndagi teinud teaduslik-ateistliku töö juhtimisel ja suunamisel.Tööplaanides,mis on koostatud kvartalite kaupa,on ette nähtud loengu teemade avardamine ja loengute kvaliteedi parandamise ning lektorite teadmiste tõstmisega seatud abinõud.Et tutvuda usuorganisatsioonide tegevusega rajoonis,on sektsiooni liikmed

külastanud kirikuid ja palvelaid. Peamiselt on seda tehtud seoses usupühadega.

Et saada ülevaadet ateistlikel teemadel peetud loengutest, toome alljärgnevalt ära sellealase temaatika.

Peetud loengu pealkiri	Lektor	Mitu korda esitatud	Märkusi
1. Inimene ja kosmos	E.Hurt ja O.Renno	2 2	
2. Inimese põlvnemine	M.Gjärdmann	2	
3. Imedeta imed	A.Luukas P.Kusma	5	
4. Inimese hälliks on Maa, eluruumiks kosmos	V.Velt	1	
5. Inimene on inimesele seltsimees, sõber ja vend	L.Soosalu	1	
6. Ebausk, usk ja teadus	H.Tarve	1	
7. Elu teistel taevakehadel	H.Villmann	1	
8. Kaasaegne teadus elust ja surmast	V.Ralod L.Annis	6	
9. Kas hing on olemas	L.Kask L.Aleve	3	
10. Kas Jeesus Kristus on ajalooline isik		2	lektor Tallinnast
11. Kas on vaja andestada	M.Sepp	1	
12. Kes on jehhovistid.	E.Hurt	1	
13. Kommunismiehitaja moraalikoodeks	Tammevali A.Vaiksoo A.Köima I.Rudi	36	
14. Kas on olemas hauatagune elu.	L.Ahu	1	

Peetud loengu pealkiri	lektor	Mitu korda esitatud	Märkusi
15.Kosmose lendudest	E.Hurt O.Renno L.Ilves	1 1 1	
16.Kosmose kangelased	E.Hurt	1	
17.Kosmos ja piibel	E.Randre	1	
18.Kuidas tekkis uskumine imedesse ?	V.Pinn	1	
19.Kus on inimmõistuse piir ?	O.Renno	1	
2o.Küberneetika täna - päeval	E.Hurt	1	
21.L aste ateistlikust kasvatamisest	R.Kaljumäe	3	
22.Miks religioon takistab õppe ja kasvatustööd?	V.Pihlau	1	
23. Noorsoo ateistlikust kasvatusest.	A.Visnapuu	1	
24.Optilisi nähtusi atmosfääris	J.Tool	2	
25.Perekondlike tähtpäevade tähistamisest.	E.Vahar	1	
26.Piibel ja tegelikkus	V.Pinn	4	
27.Piibli müüdid	V.Pinn	1	
28.Religiooni kahjulik mõju teadusele	V.Pihlau	1	
29.Religioon ajaloovalgusel	V.Topp	lo	lektor Tallinnast
3o.Religioon ja valvsus	A.Kuusik	1	
31.Sektantlusest	K.Oja	2	Tallinnast
32.Teaduslikust ja religioossest maailmavaatest	G.Joffe	1	
33.Teaduse ja religiooni vastandlikkusest	E.Seersant	3	

Peetud loengu pealkiri	lektor	Mitu korda esitatud	Märkusi
34. Tee tähtede juurde	V.Kruusmaa	2	
35. Usk ja moraal	A.Luukas	1	
36. Usk ja teadus	V.Laikoja	2	
37. Usk ja nõukogude seadusandlus	L.Kask	1	

Üldse on seega teaduslik-ateistlikel teemadel peetud (ajavahemikul 1961 - 1963) 37 teemal loenguid umbes 4824 kuulajale. Arvuliselt aastate lõikes:

1961 - (andmed puuduvad)
1962 - 77
1963 - 67
1964 I kv. - 21

Toodud andmed kõnelevad ateistlike loengute nappusest. Veelgi ilmekamalt torkab see silma juuresolevalt rajoonikontuurkaardilt. Sellest ilmneb ,et ateistlike loengute organiseerimisel pole lähtutud usuorganisatsioonide paiknevusest. Samal ajal aga jutlust kirikutes ja palvelates on toimunud süstemaatiliselt vähemalt kord nädalas kirikutes, palvelates aga 3-4 korda nädalas.

Ent see on küsimuse üks pool, tähtis on ka see kellele neid loenguid peeti. Kuigi praegu pole enam võimalik kindlaks teha, kui palju usklikke neid loenguid kuulas , võib kogemuste põhjal siiski väita ,et aktiivseid usklikke oli nende hulgas vähe.

Rahule ei saa jääda ka teaduslik-ateistlike loengute temaatikaga. Puuduvad teemad mis käsitleksid loodusteaduse saavutusi, kõrgemat närvisüsteemi ja teisi prühholoogilisi protsesse,pole puudutatud põhjalikumalt üksikuid sekte(baptiste, metodiste, advendiste) eraldi.

Vähe on pööratud tähelepanu olemasolevate teemade maksimaalsele esitamisele. Selle tagajärjel on 37-st teemast 27 esitatud loenguna vaid 1-2 korda. Tingitud

joonis 3

Kultuurhariduslike asutuste, kirikute ja palvelate võrk Haapsalu rajoonis
Märkide seletus
baptisti palvla
luteri kirik
op.-õigeusu kirik
metodisti palvla
adventisti palvla
rahvamaja
raamatukogu
Kolhoosiklubi
ateistliku loengute arv 1962-1963
NÕVA
TUKSI
SUTLEPA
NOARÕÕTSI
VEDRA
PIIRSALU
RISTI
LÄÄNE-NIGULA
HAAPSALU
PALIVERE
VÄIKE-LÄHTRU
KULLAMAA
RIDALA
MARTNA
VÄIKE-LÄHTRU
RANNAMÕISA
MÄEVALLA
KIRBLA
LIHULA
TUUDI
MASSU
VANE-VIRTSU
KARUSE
HANILA
VORMSI

on see sellest,et lektor esineb oma teemaga peamiselt kodukohas 1-2 korda ja sellega piirdutakse. Lektorite esinemistteiste lektoritegruppide piirkonnas ei praktiseerita. Muidugi on s elles raskusi. Olulisem on transport. Teiseks kurdetakse (üsna sageli) ,et ateistlikke loenguid ei tellita ühingult. Arusaadav: usklikud ju selleks soovi ei avalda, ateistid aga huvitavad teised teemad rohkem. Omajagu süüdi on ka loengute kvaliteet. Tõsi, lektorite hulgas on rajooni populaarsemaid lektoreid, nagu V. Pinn, G.Joffe, E.Vaiksoo jt., ent nende hulgas on ka noori algajaid, keda on vaja veel süstemaatiliselt abistada ja õpetada.

Mida on ühingu "Teadus" poolt tehtud lektorite kvalifikatsiooni tõstmiseks ning nende abistamiseks, missuguseid vorme selleks kasutatakse, seda näitab järgmine kokkuvõtlik tabel.

Korraldatud üritusi	1962	1963
a) Seminare lektoreile	4	5
sealhulgas ateismi küsimuses	-	-
b) Lektoripäevi	18	8
c) antud konsultatsioone	15	6
sellest ateismi küsimustes	4	3
d) retsenseeritud	18	32
neist ateistlikke loenguid	-	-
e) auditooriumis pealt kuulatud	48	122
neist ateistlikke	-	-
f) arutatud loengud sektsiooni või grupi koosolekuil	37	44
neist ateistlikke loenguid	-	-
Peale selle toimunud ateistlikud seminarid Tallinnas või väljaspool vabariiki.	2	3

neist osavõtnud rajooni lektorite arv 1 1

Esitatud andmed ei anna põhjust rahuloluks. Lektorile, pealegi veel ateismiküsimustes esinevale lektorile on vaja korraldada õppusi süstemaatiliselt. Sobivamaks vormiks on teadusliku ateismi ringid,koolid, seminarid või ateismi fakulteedid loomine rahvaülikooli juurde. Seni seda ei ole praktiseeritud. Ometi on just ateistlikul teemal esineval lektoril vaja head ettevalmistust. Ta peab tundma usuõpetuse aluseid, piiblit, usklike psühholoogiat ning vaimulike tegevust rajoonis. Selleks peab ta süstemaatiliselt õppima.

Teiseks oluliseks probleemiks on loenguid ja vestlusi korraldada just usklike hulgas. On tehtud katseid pidada loenguid vahetult töökohtades ja just neis tsehhides, brigaadides kus on teada usklikke. Seda on tehtud näiteks: Tekstiilivabrikus"Sulev", Teeninduskombinaadis "Haapsalu", Sidekontoris ja mitmetes kolhoosibrigaadides. See ei ole aga täielik lahendus. Saab ju töö vaheajal läbi viia maksimaalselt 30 minutilise vestluse. Teema põhjalikumaks käsitlemiseks on aga aega napilt. Aja puudusel ei saa ka tekkida elavamat mõttevahetust kuulajatega. Praktika näitab , et usklikke tuleb harjutada loengutel käima. Ei tohi heituda ,kui neid esimestel loengutel on üksikuid.Kui Tartus alustas mõni aasta tagasi tööd rahvaülikooli juures ateismi osakond, võttis sellest osa üsna vähe usklikke. Huvitavate hästi ettevalmistatud loengute ja ürituste kaudu ning visa ja järjekindla tööga on saavutatud ,et ateismiosakonna tööst võtab osa arvukalt usklikke. Ja just sellist visadust ja kannatlikkust on vajaka jäänud Haapsalus ateistlike ürituste organiseerimisel.

Ateistlike ürituste organiseerimisse tuleb suhtuda loovalt. Ei saa ega tohi tallata leierdatud ning šabloonset teed. Tuleb otsida edasi vorme,õppida

teiste kogemustest. Ent ka kogemusi ei saa üle võtta mehhaaniliselt. Tuleb arvestada kohapealseid konkreetseid tingimusi. Näiteks kasutati usklike kaasatömbamiseks ateistliku sisuga küsimuste-vastuste õhtuist lendlehti. Lendlehtedele oli kirjutatud rida usklikke huvitavaid küsimusi, mis olid koostatud nii, et neist ei nähtunud vastuse ateistlik suund. Tulemused olid üllatavad: õhtutele tuli kokku rohkesti usklikke. Õhtud kujunesid elavaks. Esitati palju mitmesuguseid küsimusi, arutati, vaieldi.

Haapsalus ei andnud aga sama meetod oodatud tulemusi. Usklikud õhtule ei tulnud. Miks, seda on raske tagantjärele otsustada. Üritus toimus 25.novembril 1961.a.Organiseerijad aga ei käinud hiljem ürituse nurjumise põhjusi analüüsimas. Ei püütud selgitada,kus või milles peitus viga , ei üritatud ka midagi taolist uuesti organiseerida.

Ei saa muidugi väita ,et rajoonis poleks üldse organiseeritud ateistlikke üritusi. Ühing "Teadus" ateismi sektsiooni poolt on läbi viidud

	1962	1963	1964
Ateistlikke õhtuid	11	16	2
küsimuste-vastuste õhtuid ateistlikul teemal	3	5	-

Paremini on õnnestunud ateistlikud küsimuste-vastuste õhtud kinnistes asutustes: sanatooriumides, haiglates, koolides. Üks õnnestunumaid toimus Haapsalu sanatooriumis "Laine" 23.detsembril 1962.a. Küsimusi oli laekunud üle kahekümne. Taheti teada lähemalt üksikute ususektide kohta, usutraditsioonide tekkimise põhjusi jms. 1/3 küsimustest puudutas moraali valdkonda.

Üldse on vaja rohkem organiseerida küsimuste-vastuste õhtuid. Saab ju nende kaudu kõige operatiivsemalt anda vastuseid inimesi huvitavatele küsimustele.Hiljem aga analüüsides laekuvaid küsimusi, saab kõige paremini välja selgitada inimeste huvialasid, nende teadlikkuse astet ning sellest lähtudes koostada loengute

temaatika.Võib-olla peitub siingi üks põhjustest miks loengud on tihtilugu ebapopulaarsed: ei ole lihtsalt arvestatud rahva soove ega huvisid.

1963.aastal organiseeritud ateistlikest üritustest õnnestus paremini ühingu "Teadus" ja rajooniraamatukogu poolt organiseeritud temaatiline põimik "Imedeta imed" (täpsem kirjeldus antakse raamatukogude tööd käsitlevas peatükis).

Niisiis, kriipsutan veel kord alla: ateistlikusse töösse tuleb suhtuda loovalt, julgemini kasutada uusi vorme ja meetodeid.Teiseks peab tundma vastaspoolt - usklikke.NLKP Keskkomitee sekretär L.Iljitšov märkis NLKP Keskkomitee ideoloogilise komisjoni nõupidamisel (1963 aasta detsembris): "... Peab olema selge ettekujutus elanike religioossuse astmest ja iseloomust igas konkreetses meie maa piirkonnas, asulas,kollektiivis,majas ja korteris,peab tundma iga usklikku,tema vaateid ja meeleolusid,ning põhjusi,miks ta on usklik. [1]

Nagu eespool öeldud,on ateistliku sektsiooni liikmed perioodiliselt külastanud rajooni palvelaid ning kirikuid.Kahjuks on neil külastustel piirdutud ainult usklike arvu fikseerimisega.Analüüsi jutluste sisust pole tehtud.

Suurt tööd alustas sektsioon usklike arvelevõtmisega igas ettevõttes,asutuses,kolhoosis,sovhoosis.Osaliselt see teostati (tekstiilivabrikus "Sulev", Haapsalu I Keskkoolis,Vormsi sovhoosis jm.).Seejärel kinnitati usklikele aktivistid, kes pidid hakkama läbi viima

---

1) "Eesti Kommunist" nr.2, 1964, lk.20

nendega individuaalset tööd. Kuid hiljem jäi see hea algatus unarusse.Individuaalse töö tegemiseks väljavalitud inimesi ei instrueeritud,nende tegevust ei kontrollitud.Praegu tuleks selle tööga alustada uuesti otsast peale ja seda peab tegema, sest "ateistlik töö on tõhus üksnes siis kui see arvestab usklike individuaalseid iseärasusi".[1]

Tehes kokkuvõtete loengulisest tööst Haapsalu rajoonis ja ühingu "Teadus" rajooniosakonna tööst tervikuna võib ütelda,et on tehtud tänuväärne töö elanikkonna poliitiliste ja teadusalaste teadmiste tõstmisel. Aastast aastasse on tõusnud loengute arv.Kui 1961.aastal peeti neid 1522,siis 1962.a. 1813 ja 1963.aastal 1990, s.o. 468 loengu võrra rohkem.

Suured ülesanded inimeste kommunistlikul kasvatamisel on pandud kultuurhariduslikele asutustele. Nemad on need,kes nii maal kui linnas organiseerides kultuurset vaba aja veetmist,peavad oskama oma tööle kaasa tõmmata kõige erinevamaid elanikkonna kihte.Meelepärase ja huvitava tegevuse kaudu mitmesugustes ringides arenevad välja inimeste mitmekülgsed võimed ja talendid, avardub silmaring,tugevneb kollektiivsustunne ja kasvab teadlikkus.Õigesti organiseeritud kultuuritöö ei ole ainult meelelahutus,vaid ka võimas vahend kommunistliku teadlikkuse kasvatamisel.Inimene,kes on leidnud tee taolisse kultuurikoldesse ei lähe enam ajaviidet ega lohutust otsima kirikuseinte vahelt.

---

1) "Eesti Kommunist", nr.2,1964, lk.28

Seega on juba iga hästi töötav ring, laulukoor,orkester või huvitav üritus kultuuri- või rahvamajas teatud määral hoop religioossete igandite pihta.

Kuid kultuurhariduslikud asutused on kohustatud ka otseselt organiseerima mitmesuguste vormide ja meetoditega võitlust usuliste iganite vastu.

Kuidas Haapsalu rajooni kultuurhariduslikud asutused on neid vastutusrikkaid ülesandeid täitnud, vaatlemegi lähemalt käesolevas peatükis.

Alustagem raamatukogude tööst.

Rajooni raamatukogude senini töö näitab,et vastukaaluks usulistele mõjutustele on raamatukogud köikjal rajoonis teinud aktiivset vastupropagandat, kasutades selleks oma peamist relva—raamatut. Tösi, mönel pool on see önnestunud paremini, nagu Risti, Kiideva, Ridala, Martna raamatukogus, teisal on jäänud veel vajaka oskustest ja võib olla ka tahtmisest.

Pöhiliseks raamatupropaganda vormiks(sealhulgas ka ateistliku kirjanduse) on raamatunäituste korraldamine, bibliograafiliste ülevaadete andmine ja raamatukogulike plakatite kujundamine. On muutunud peaaegu tavaks ,et temaatiliste öhtute, elavate ajalehtede ja teiste taoliste öhtute juurde kuulub raamatunäitus koos bibliograafilise ülevaatega.

Vaadates läbi rajooni raamatukogude 1961-1963. aasta päevikud ja aasta-aruanded , võib täheldada,et pöhilisteks teemadeks ateistlike sisuga raamatunäitustel, plakatitel ja bibliograafilistel ülevaadetel on järgmised:

1. Teadus hajutab mineviku varjud.
2. Teadus ja usk.
3. Mida lugeda teaduslik-ateistlikust kirjandusest.
4. Mumal , kus sa oled?
5. Mis on usk ?
6. Mitšurini elu ja looming.
7. Maailma loomine.

8. Tee kosmosesse.
9. Tervishoid ja usk.
10. Usk ja teadus tervishoiust.
11. Kelle peale loodad?
12. Kas jumal on olemas.
13. Loe, mõtle, otsusta.
14. Loen ja mõtlen.
15. Seivameri.
16. Mõtisklusi usust.
17. Piibel ja tõde.
18. Miks religioon on kahjulik ?
19. Piibel ja kirik.
20. Loodusnähtused ja legendid.
21. Loodusjõud on sotsialistliku ühiskonna teenistuses.
22. Religiooni tekkimine.
23. Elu arenemisest maakeral.
24. Kaasaegne teadus elu tekkimisest.
25. Kuidas tekkis elu maakeral?
26. Mineviku varjud.
27. Huvitavad loodusnähtused.
28. Noor looduseuurija.
29. Eesti kirjamehed ususst.
30. Kuidas tekkis ja areneb päikesesüsteem?
31. Töö osa inimese kujunemisel.
32. Keemia tänapäeval.
33. Inimene ja kosmos.
34. Kosmos on vallutatud.
35. M eie kosmonaudid.
36. Tähtede maailm.
37. Teaduse ja usu lepitamatusest.
38. Piibel ja teadus.
39. Kirjandust ateistile.
40. Charles Darvin.
41. Silmaga nähtav, käega katsutav.
42. Kombetalitustest.

43. Tahan kõike teada.
44. Inimmõistuse võimsusest.
45. Maa ehitusest.
46. Mitte jumalad vaid inimese mõistus.
47. Lõbusaid lugusid piiblist.
48. A.Pavlov.
49. Kas inimesel on hing?
50. Mis on meid pimestanud? 1)

Kokku üle 66 nimetuse mitmesuguse ateistliku suunaga raamatunäituse,raamatukoguliku plakati ja bibliograafilise ülevaate.Viimaste andmiseks kasutatakse rahva kogunemiskohti nagu kolhoosi koosolekud, poliitringid,ettevõtete tootmisnõupidamised, kinoetendused jms.

Ei saa alahinnata nende ürituste tähtsust.Nad on vajalikud ja neid tuleb ka edaspidi kõrraldada, sest nad aitasid kahtlemata kaasa lugejate huvi äratamiseks ateistliku kirjanduse vastu.

Allolevas tabelis on kokkuvõte rajooni raamatukogude töö põhinäitajatest:

aasta	lugejate arv	üldse raamatuid arvel põhifondid	raamatute laenutus	Sellest laenut. ateistl. ja loodusteaduslikku	ateistliku kirj.% üldisest laenutusest	raamatuk. poolt läbiviidud üritused	
						üritused	näitused
1961	9100	219 722	188 851	5 104	2,7	458	601
1962	13761	298 612	224 614	5 423	2,4	893	1111
1963	13111	323 014	252 305	7 887	3,1	935	1285

1963.a. moodustas lugejate protsent rajooni elanikkonnast (täiskasvanuid) 72,8 % ja Haapsalu linnas 36 %.

1) Rajooni raamatukogude aastaaruannetest

Selgub,et külaraamatukogud on aktiivsemad raamatulevitajad. Muidugi on nende eelis see,et piirkonnas on suhteliselt vähe peresid ja paljud raamatukogutöötajad viivad ise raamatuid perest peresse. Linna tingimustes on see raskendatud,kui arvestada ,et Haapsalu linnas on ca 8ooo el. ja raamatukogutöötajaid 5.

Peale eespool märgitud ürituste on rajooni raamatukogud organiseerinud ka temaatilisi õhtuid ja elavaid ajalehti. Näiteks organiseeris Piirsalu raamatukogu 1963.a. temaatilise õhtu " Mineviku varjud", Vormsi raamatukogu - "Müütide jälgedes ", Haapsalu raamatukogu korraldas 1963.a. veebruaris Ridalas huvitava õhtu "Inimene - looduse kuningas", millest võttis osa ka kohalikke usklikke. Mitmel pool viidi 1963.a. läbi temaatiline pöimik "Imedeta imed". Pöimik koosnes vestlusest, kus käsitleti usu ja ebausu probleeme ja räägiti,kuidas kirik on sajandeid spekuleerinud inimeste väheste teadmiste arvel. Sellele järgnesid keemilised katsed, mille kaudu näidati vaimulike poolt fabritseeritud "imede" (jumalaema piim, vere, veini, isesüttivate küünalde jms) töelist olemust. Lõpuks anti kirjandusest bibliograafiline ülevaade.Vahepaladena esitati katkendeid ilukirjandusest ning rahvanaljandeid. Taoline pöimik oli küll huvitav aga...

Paratamatult kerkib küsimus , kas nimetatud ürituste kaudu raamatukogud saavutasid neid tulemusi, mida iga üritus lõppkokkuvõttes peab andma. Vastus saab olla kahesugune - jaatav ja eitav. Üritusi jälgis küll rohkearvuline, kuid mitte usklik publik, need aga keda oli vaja veenda ja mõjutada , õhtust osa ei võtnud, või siis mõned üksikud. Muidugi ,kui ateistliku kirjanduse propaganda vorm ,täitis taoline temaatiline pöimik oma ülesande ja bibliograafilises ülevaates antud kirjanduse vastu tõusis huvi märgatavalt.

Võib olla on temaatiliste õhtute, raamatunäituste ja raamatuplakatite pealkirjad liiga teravad ja solvavad usklike tundeid? Oleks ehk otstarbekohasem valida temaatilise õhtu nimeks näiteks"Looduse saladused", Enne läheb kaamel läbi nõelasilma, kui... jt. taolisi ,mis ei väljenda ateistlikku sisu nii teravalt kui näiteks "Usk on oopium rahvale","Miks on religioon kahjulik " jt. Sellele tuleks mõelda ja edaspidi nimetused valida nii ,et nad ei solvaks usklike tundeid ega neid üritusest eemale peletaks.

Töö usklikega on väga komplitseeritud ja seepärast on ka raamatukogude töös vaja otsida ja leida uusi ning efektiivsemaid vorme.

Kui usuorganisatsioonid teevad uute liikmete värbamisel individuaalset tööd ,siis ka raamatukogutöötajatel on võimalik kasutada sama meetodit.Seda on teinud ka paljud raamatukogutöötajad rajoonis, nagu Võnnu, Taebla, Palivere, Oru, Kiideva, Risti, Martna külaraamatukogud ja Haapsalu rajooni raamatukogu.

Oma tööst lahkusulistega jutustab Kiideva külaraamatukogu juhataja U.Ainuvee järgmist:

Töötan Kiideva raamatukogus,mille piirkonda kuulub Tuleviku kolhoosi II brigaad, Martna sovhoosi Kõrgemäe osakond ja kolhoos "Kiideva Kalur". Perede arv piirkonnas on 305.

Peale ühiskondlik-poliitilise,põllumajandusliku tehnikaalase jt. kirjandusliikide propageerimise pööran suurt tähelepanu ateistliku kirjanduse propagandale. See on eriti vajalik seepärast, et minu tööpiirkonnas on umbes 20-nes majapidamises usklikke (baptiste) Praktika on näidanud ,et ainult mõni üksik baptist külastab raamatukogu, samuti jälgivad nad harva kinoetendusi. Sellepärast tuleb sellesse kategooriasse kuuluvaid inimesi külastada nende kodudes. Raskuspunkt tuleb asetada individuaalsele tööle.

1961.a. detsembris külastasin baptisti Juuli Uuslandi. Minuga oli kaasas kolhoosi põllutööline Asta Karila. Soovitasin Uuslandil läbi lugeda A.Kitzbergi "Maimu". Algul ta keeldus ja avaldas arvamust ,et selle raamatu lugemine võib riivata tema usulisi tundeid Lõpuks pika keelitamise peale ta võttis raamatu, luges läbi ja palus veel tuua. Ta sai järjekorras järmised raamatud: E.Kippeli "Meelis", E.Bornhöhe "Ajaloolised jutustused", Juhan Liivi "Valitud teosed", Ed.Vilde "Mahtra Söda ", M.Metsanurga "Punane tuul" ja "Hajutatud müüdid". Nüüd on Uusland alaliseks raamatukogu lugejaks.

Ühel 1962.a. talvisel päeval tuli kolhoosi"Tulevik" sepp Johannes Lints raamatukogusse sooja. Ta pilk jäi peatuma raamatunäitusel välja pandud raamatul "Eesti kirjamehed usust", sirvis raamatuid ning pärast mõtlemist palus mind anda talle nende hulgast midagi lugemiseks. Mõni aeg hiljem raamatut tagasi tuues palus veel midagi samateemalist. Tal oli tõsine huvi usuküsimuste vastu. Ta luges läbi " Eesti rahvanaljandite piibel", J.Kröveljovi "Raamat piiblist", A.Ossipovi "Tee vaimsele vabadusele" Edasi juba ka kirjandust teistest liikidest. Nüüd on Johannes Lintsi, endise baptisti huvidering laienenud,mida töendavad järjest uued ja uued küsimused,millele ta otsib vastust raamatustest.

Analoogiline lugu oli ka Juuli Leppmaaga. Ta on praegu aktiivne raamatulugeja.

Minu piirkonnas noori usklikke ei ole. Vanuseaste on alates 50 eluaastast. Iga baptisti juures kellele soovitan raamatut , on esialgu muidugi raske leida öiget lähenemisviisi. Esimeste önnestunult soovitatud raamatute järele tahes -tahtmatult kasvab huvi raamatute vastu. Ja hiljem,kuis ta muutub aktiivseks raamatulugejaks, valmistab see mulle raamatukogutöötajale tösist röömu,sest tean,et olen suutnud tema usulisi töekspida-

misi kõigutada. Ja kui tas tekib juba usu ja jumala olemasolu suhtes kahtlusi, ei ole kaugel aeg ,kus ta eemaldub kogudusest.

Midagi erilist selle raamatukogutöötaja jutustuses pole. Tavaline noor inimene räägib oma igapäevasest tööst. Kuid selle kaudu näeme püüdu olla rohkem kui vaid ametnik, näeme püüdu läheneda inimesele ja äratada temas huvi kõigi nende vaimsete rikkuste vastu,mis on salvestatud paremates kirjandusteostes. Näeme seda suurt tänuväärset tööd, mida tavaline külaraamatukogu võib päevast päeva teha inimese maailmavaate õigetele rööbastele suunamisel.

„ K õik,mis minus on head , võlgnen tänu raamatule", teeb suur kirjanik M.Gorki kokkuvõtte oma elukogemustest. Siit raamatukogutöötaja põhiülesanne - viia nõukogude raamat inimeste sekka.

Ka Haapsalu rajooniraamatukogus on lugejateks ususektide liikmeid. Märkamatult suunates nende lugemist ning kirjanduse valikut on saavutatud näiteks,et baptistid Maris,Kruutalu (sünd:1946) ja Silvi Mickelin (sünd:1938) on muutunud aktiivseteks lugejateks. Nende lugejakaartidel on märgitud A.Ostrovski, J.Turgenevi, N.Nekrassovi, F.Schilleri, L.Tolstoi,S.Lagerlöfi, J.Smuuli jt. teosed. Aktiivsed lugejad on ka metodistid Hermann Leier (sünd:1913), Senta Vaus (sünd:1914). Nemadki on lugenud väga palju nii klassikalist kui kaasaegset ilukirjandust.

Kuigi eespool nimetatud ja teised raamatukogu usklikest lugejad pole veel otseselt usuvastaseid teoseid lugema hakanud- forsseerimisega pole siin midagi teha - on see siiski hinnatav tulemus : nad on leidnud tee raamatu juurde, ning oskusliku edasise tööga on eeldusi neid täielikult usust vabastada.

---

1) Fr.R. Kreutzvaldi nim.Eesti NSV Riiklik Raamatukogu, Metoodiline materjale teaduslik-ateistlikust tööst raamatukogudes, Tallinn,1963, lk.34-35.

Seda töestab juhtum endise aktiivse uskliku Ulrich Mooriga (sünd: 1911). Tähelepanuväärne on tema juures see,et ta nooruspäevil luuletas ja tölkis vaimulike laule, esines jutlustega palvemajades. Huvitav on jälgida tema lugejakaarti. Raamatukogu lugejaks astus ta 1962.a. alguses. Sel aastal figureerisid tema kaardil peamiselt ilukirjanduslikud teosed, neile lisandusid "Küberneetika", "Pedagoogika" ajalugu", "Botaanika", NSV Liidu ajalugu", "Väliskirjanduse ajalugu". 1962.a. lõpul ja 1963.aastal loeti juba "Religiooni ja ateismi ", " Vana-Rooma ajalugu ", "Raamat piiblist", Jaroslavski " Usklike ja uskumatute piibel", Ateisti käsiraamat", "Religiooni ja ateismi ajaloost Eestis", "Mõtted religioonist ","Campanella" jt., s.o peaaegu kogu ateistlik kirjandus. Kirikus ja palvelas käimisest on ta loobunud.

Taolistest näidetest piisab ,et näidata raamatukogu suurt osa ateistlikus kasvatustöös. Iseenesest vajab see raamatukogu töötajalt visadust ja suurt taktitunnet koos hea inimese tundmisega. Tuleb arvestada sedagi ,et igakord ei muutu raamatute kaudu usust vabastamise võimalikkus veel tegelikkuseks. On olemas ka teistsuguseid näiteid.Nii kurtis Haapsalu rajooniraamatukogu juhataja E.Lepik , et on osa selliseid usklikke, lugejaid nagu G.Bleive, T. Paul, J.Kemm, A.Voormaa jt. kes loevad läbi peaaegu kogu kaasaegse populaarteadusliku- ja ilukirjanduse fondi ei keeldu ka ateistliku sisuga teostest , kuid...ei loobu ka oma usulistest veendumustest. Igas teaduse saavutuses näevad nad n.ö jumaliku "tarkuse" ilmutust ateistliku sisuga raamatuid loevad aga selleks ,et neid hiljem omapoolselt "kommenteerida".

Need näited vaid kinnitavad materialistliku dialektika seisukohti.Reaalne võimalikkus tähendab,et on olemas tingimuste,põhjuste,aluste jne.ring, millega paratamatus on vähendatud. [1]

"Miski on ainult võimalik,mitte aga tegelik seni,kuni on olemas veel teisi võimalikkusi.Need teised võimalikkused on vastupidised antud võimalikkusele..." [2]. Sellega tuleb arvestada ka antud juhul.

Eeltooduga ei ole kaugeltki ammendatud raamatukogulikud ateistliku töö vormid ning meetodid.

Risti raamatukogu näiteks korraldas 1962.a. ülestõusmispühade nädalal vastukaaluks kirikule ateistliku nädala.Selle vältel organiseeriti mitmesuguseid ateistlikke üritusi,nagu leenguid,vestlusi, ateistliku kirjanduse näitus,bibliograafilisi ülevaateid ja viidi läbi ateistlik temaatiline õhtu, "Mõtle,mõista,otsusta!" Üritus oli hoolikalt ettevalmistatud ja oma mõju ta kahtlemata avaldas. Ent tuleb silmas pidada siiski seda,et ateistlik kasvatus nagu üldse ideoloogiline töö ei ole kampaania,vaid süstemaatiline teadusele rajatud loov töö.

x x

x

Parimaks lähenemisvormiks,nendele,kes hoiavad veel tugevasti kinni usulistest vaadetest,on nende kaasatõmbamine ühiskondlikule ja kultuurialasele tööle. [3]

---

1) К.Маркс и Ф.Энгельс,Из ранних произведений,стр.36

2) M.Makarov,Materialistliku dialektika kategooriad, Tallinn,1963, lk.160.

3) H.Paan,Usuvastase propaganda teostamisest kultuurhariduslikes asutustes,Tallinn,1959,lk.3

Järgnevalt vaatleme,kuidas on täitnud neid ülesandeid Haapsalu rajooni klubilised asutused.

Seisuga 1.jaanuar 1964.a. oli rajoonis

1 rajooni kultuurimaja
7 maa-kultuurimaja
15 rahvamaja
3 kolhoosi-ja
1 sovhoosi klubi

Nendes klubilistes asutustes töötas 1)

	1962	1963
mitmesuguseid ringe	145	142
kokku neist osavõtjate arv	1564	1600

Seega võttis klubiliste asutuste isetegevusringide tööst osa ligikaudu 8,8 % rajooni täiskasvanud elanikest,kuna ligi kümnetuhandelise elanikkonnaga Haapsalu linnas võtab isetegevuskollektiivide tööst osa ainult 380 inimest ehk 3,8 % elanikest. Kui arvestada siia juurde ka asutuste ja ettevõtete juures töötavad isetegevusringid,ulatub isetegevuslaste protsent vaevalt 5-ni.

Või võtame niisuguse näitaja:

Haapsalu linnas on 3 laulukoori - 140 osavõtjaga.Usuorganisatsioonidel (baptisti-ja metodisti kogudusel,luteri- ja ap.õigeusu kirikul) on kokku 4 koori umbes 100 liikmega,seega n.ö.peaaegu võrdselt.

Aga ehk on olukord parem korraldatud ürituste poolest?

Toome järgmised andmed:

---

1) Haapsalu rajooni TSN Täitevkomitee Kultuuriosakonna aruannete andmeil.

Klubilistes asutustes [1]		kirikutes, palvelates	
Korraldatud loenguid, ettekandeid, kontserte, etendusi (väljaarvatud professionaalsete kollektiivide esinem.)	438	Korraldatud jumalateenistusi:	
Osavõtjaid	52050	11-s baptisti palvelas (vähemalt 12 korda kuus)	1584
Sellest:		11-s luteri kirikus (vähemalt 4 korda kuus)	528
Haapsalu linna kultuurimajas toimunud üritused	112	3-s ap. õigeusu kirikus (60 teenistust aastas	180 [2]
Osavõtjaid	14206	advendisti palvelas (16 korda kuus)	192
		metodisti palvelas (12 korda kuus)	144
		kokku	2628
		sellest linnas	586

See et klubilised asutused on läbi viinud üle kolme korra vähem üritusi kui usuorganisatsioonid palveteenistusi ja et linnas suureneb vahekord kiriku kasuks üle 5 korra, ei ole muidugi hea näitaja. Sellega ei tohi leppida.

Pehmendava asjaoluna võiks märkida, et jumalateenistustest võtab üldiselt osa kitsas ringkond inimesi, mõnedes kirikutes piirdub see arv harilikult 10 - 20 inimesega (Martna, Lihula, Ridala luteri kirikutes ja kõigis ap. õigeusu kirikutes) samal ajal kui kultuuriasutusi külastab kindlasti mitu korda rohkem inimesi.

---

1) Haapsalu Rajooni TSN Täitevkomitee Kultuuriosakonnast saadud andmed.

2) Haapsalu Raj. TSN Täitevkomitee usuasjade volinikul L. Kaselt saadud andmed.

See ei tähenda rajooni klubiliste asutuste õigustamist.Ei! Nende tööd tuleb parandada.Eriti teravalt kerkib öeldu päevakorda ,kui heita pilk ateistliku töö näitajaile [1]

	1961	1962	1962
A teistlikke loenguid	31	7	5
Temaatilisi õhtuid	11	-	3
Elavaid ajalehti	-	-	1
Küsimuste-vastuste õhtuid	1	1	1
Surnute mälestuspäevi	-	3	7
Ilmalikke matuseid	4	13	15
Ilmalikke pulmi	1	-	-
Laste nimepäevi	1	-	-

Selgub,et ateistlikus töös on suur tagasiminek peamiselt ateistlike loengute,temaatiliste küsimuste-vastuste õhtute alal. Üheks põhjuseks on nähtavasti asjaolu , et juhtivate organite poolt on nõudlikkus sel alal vähenenud.Selle eest on suurenenud põllumajanduse propaganda (igati muidugi vajalik näitaja), Möningal määral on kasvanud klubiliste asutuste osavõtmine ilmalike kombetalituste organiseerimisest. Tegelikult on aga sel alal tehtud veel vähe.

Miks ei ole siis rajooni kultuuriasutused täitnud täiel määral neile pandud ülesandeid?

Üheks põhjuseks on olnud pikemat aega kultuuritöös kaadri küsimus.See annab end valusalt tunda ka Haapsalu rajoonis. Ebaloomulikult suur on ka siin kaadri voolavus.

1) Haapsalu rajooni TSN TK Kultuuriosakonnas asuvatest klubiliste asutuste aasta-aruannetest.

Seisuga 1.jaanuar 1964 oli üle 5 aastase tööstaaziga 8 töötajat, s.o 3o %. Kahe viimase aasta jooksul vahetusid klubilise asutuse juhatajad 12 rahvamajas 15-st. Kusjuures mõnes rahvamajas vahetus 2-3 töötajat aastas. Oli ka neid maa kultuurikoldeid,kus pikemat aega polnud ü ldse töö tajat (Risti,Virtsu jt)

Rahule ei saa jääda ka töötajate haridusliku ettevalmistusega.

	1962	1963
Palgaliste töötajate arv klubilistes asutustes(väkja arvatud ringide juhid)	28	26
Neist:		
kõrgema haridusega	-	-
spetsiaalse keskharidusega	-	4
keskharidusega	9	7

Ülejäänud 58 % alg- või lõpetamata keskharidusega. Pealegi on enamik rahvamajade juhatajatest 18-2o aastased noored, kellel puuduvad klubiliseks tööks teoreetilised teadmised kui ka vajalikud elukogemused. Nii üht- kui teist on aga hädasti vaja selleks ,et oskuslikult ja õieti töötada inimestega.

Mis puutub klubiliste asutuste materiaalsesse baasi , siis on olukord sel alal viimastel aastatel tunduvalt paranenud. On olemas enam-vähem korralik inventar, muusikainstrumendid jne.

Kõige halvemas olukorras on Haapsalu linna kultuurimaja: hoone on vana endine kuursaal, sünge ja ebaotstarbeka ruumide paigutusega, ruumid remontimata, räpased.On pikemata selge ,et seesugune kultuurimaja oma nime ei õigusta. On selge , et Haapsalu vajab uut kultuurimaja ja selle ta ka saab. Plaanikohaselt hakatakse uut kultuurihoonet ehitama 1965.a. Seni tuleb aga läbi ajada vanaga. Hea tahtmise juures saaks ka siin palju parandada ja ödusamaks muuta.Eelköige on vaja teotahtelist kaadrit ,kes on suuteline

tõmbama kultuurimaja juurde aktiivi ning seda tööle rakendama.

"ende ja teiste tõsiste puuduste arutamiseks kultuuritöös toimus 27.märtsil 1964.a. Haapsalu Rajooni Töörahva Saadikute Nõukogu VI koosseisu VII istungjärk,kus oli päevakorras kultuuri-ja kasvatustöö küsimused rajoonis.Ettekande selles küsimuses tegi Haapsalu Rajooni TSN Täitevkomitee esimees A.Sootla,kaasettekande tegi alalise kultuuri-ja hariduskomisjoni esimees L.Varblane.

Istungjärgul analüüsiti põhjalikult kultuuritöö olukorda rajoonis.

Lõpuosa oma ettekandest pühendas sm.Sootla ateistliku propaganda olukorrale. 1)

Rääkides kultuuritööst ja selle osast uue inimese kasvatamisel ei saa mööda minna kinost.

Kõige rohkem külastatakse kino.Iga päev vaatab filme üksteist miljonit inimest." 2)

Kõigist kõige massilisemalt külastatakse kino ka Haapsalu rajoonis.Toome mõned andmed:

Haapsalu rajoonis oli seisuga 1.jaanuar 1964.a. 10 rändkino- ja 2 paikkinoseadet.Nende poolt anti 1963.a. 6746 kinoseanssi, 418087 külastajale,kellest 360872 täiskasvanud inimesed.

Niisiis käis iga täisealine rajooni elanik keskmiselt aasta jooksul 20 korda kinos.

On raske üñehinnata kino osa inimeste vaadete kujunemisel ning kasvatamisel.Võimatu on ülehinnata kino kui kõige massilisema ja kättesaadava kunsti osatähtsust rahva ateistliku maailmavaate kasvatamises.

"Kuid juhtus nii,et seda võimsat relva palju aastaid tegelikult ateistlikus propagandas ei kasutatud 20-ndate aastate lõpust peale tuntud filmist "Püha Jörgeni päev" kuni 50-ndate aastate keskpaigani.

1) "Töörahva Lipp" nr.38, 31.märts 1964.a.
2) L.Iljitšov,Partei ideoloogilise töö järjekordsed ülesanded, lk.17

meil sisuliselt ei olnud usuvastaseid filme.Viimastel aastatel on mõned sellised filmid loodud. 1)

Ja viimasel ajal on tõepoolest loodud ateistliku sisuga filme.Nimetagem siinkohal "Pilved Borski kohal", "Viimnepäev","Ristirüütlid", "Pääste meie hinged", "Imepärane ikoon","Ema Johanna inglite juurest","Kesköömissa", "Maailma loomine", "Ivanna", "Florian","Petetud" jt. Nimetatud filmid on linastatud ka Haapsalu rajooni kinodes.Kuidas hinnata nende mõju konkreetses keskkonnas?Millist muljet nad avaldasid elanikkonna sellele osale,kes on nii või teisiti usuga seotud.Et sellele ammendavalt vastata oleks vaja olnud omaette põhjalikumat ja pikaajalist uurimist. Antud töös on võimalik esitada ainult üksikuid juhuslikult kuuldud kommentaare mõnede filmide kohta. Näiteks pärast filmi "Kesköömissa" demonstreerimist Haapsalus tõi baptistikoguduse liige Tiit Niilo (endine Eesti Põllumajanduse Akadeemia üliõpilane) oma esinemises järgmise motiveeringu: usklikud räägivad palju usu nimel kordasaadetud kuritegudest ja et seda on tehtud jumala nimega huulil (või "Gott mit Uns "püksirihma pandlal). Vaadake armsad vennad-õed, nemad ei olnud need õiged kristlased Jeesus Kristus ei olnud nende südames üles tõusnud. 2)

Üheks parimaks ateistliku ja religioosse maailmavaate vahelisi probleeme käsitlevaks filmiks on Lenfilmi toode "Kõik jääb inimesele". See on meistritöö ja näitab,et on võimalik luua häid ja erutavaid filme neist probleemidest.

"Iga" inimene kardab surma... inimene "vajab" teadmist,et maise eluga pole kõik lõppenud...ilma jumalata võib elada,kuid surra ilma jumalata on kohutav jne.jne. korduvad mitmesugustes variantides vaimulikud ning usu-

---

1) "Eesti Kommunist" nr.2, 1964.lk.27

2) Haapsalu baptisti palvelas 29.märtsil 1964.a.

mehed. Filmis antakse sellisele targutusele otse purustav löök. Haapsalu baptistikoguduse presbüter G. Nõlvak kommenteeris seda järgmiselt :""Tugev" inimene võib surra ka ilma jumalata..."

Juba selle paari näite varal võib öelda : kirikutegelased jälgivad teraselt meie filmitoodangut ja teevad vajaduse korral selle kohta otseseid või kaudseid"kommentaare." Oigemini püüavad mõonutada ja vähendada ateistlike filmide mõju usklikele.

Jääb ainult soovida , et meie filmistuudiod teeksid rohkem filme, mis võitleksid inimeste teadvuse vabastamise eest usu ummistusest. Sest "...seda ,mis kunstililne kinemateograafia on ateistlikuks propagandaks teinud , ei saa kuidagi tema võimalustele vastavaks pidada ."

X X

X

---

1) "Eesti Kommunist " , nr. 2, 1964, lk. 27.

AJAKIRJANDUSE, RAAMATUKAUBANDUSE , RAADIO JA TELEVISIOONI OSATÄHTSUS ATEISTLIKUS KASVATUSES

Oma sõna ateistlikus kasvatuses on öelda nii ajakirjandusel, kirjastusel, raamatukaubandusel kui ka raadiol ning televisioonil.

Kui palju üks või teine neist on avaldanud mõju just konkreetselt Haapsalu rajoonis, sellest püüame vastust leida järgnevas:

Alustame ajakirjanduse levitamisest. Esitame mõned arvud lugemistiheduse kohta [1]

	1.I 1962	1.I 1963	1.I 1964
Levitatud ajakirjandust 1000elaniku kohta (eksemplari)	1021	1160	1210

Tuleb välja,et keskmiselt loeb iga rajooni elanik(lapsed ja raugad kaasaarvatud) vähemalt ühte ajalehte või ajakirja. Huvitav on märkida,et isegi enamikel usklikest on tellitud mingi väljaanne.Agaralt tellivad ajakirjandust rajooni vaimulikud.Nemad jälgivad hoolikalt kaasaegset sise- ja välispoliitilist olukorda.

Näiteks on pastor Hiisjärvel tellitud köik vabariiklikud keskajalehed, rajooniajaleht, ajakiri "looming" ja " Наука и религия ". Presbüter Ojasool on peale eespool nimetatud ajalehtede tellitud " Eesti Kommunist" ja"Neue Zeit".Presbüter Nõlvak loeb samuti köiki tähtsamaid ajalehti ning ajakirjadest

1) Haapsalu rajooni sidesõlmest saadud andmed.

"Eesti Loodus","Neue Zeit", " Frölich sein und singen", "Bratski Vestnik". Preester Bleive " Neue Zeit", " Наука и религия " [1]

Nähtavasti lähtuvad nad põhimõttest: Audiatur et ālter pars !

x

Rajooniajaleht "Töörahva Lipp" on tellitud igal kolmandal rajooni elanikul. Tellijate arv on aastast - aastasse kasvanud:

	1.I 1962	1.I 1963	1.I 1964
"Töörahva Lipu" lugejate arv	5973	6168	6784

Teadusliku ateismi probleeme on rajooni ajaleht käsitlenud süstemaatiliselt.Kord kvartalis ilmub usuvastane lehekülg"Teadus hajutab mineviku varjud.." Peale selle on ateistlikke kirjutusi avaldatud puhkepäeva leheküljel, rubriigis "Ateisti märkmikust" ning üksikute artiklitena. Arvuliselt näitab seda allolev tabel:

	1961	1962	1963	1964 I kv.
Avaldatud ateistlikke artikleid	15	29	23	7
ateistlikke lehekülgi	4	3	5	1

Köige enam on ajaleht pühendanud artikleid usuvendade paljastamisele. Näiteks artiklis "I mearst" räägitakse Aleksander Trifonovist ,kes posimisega

1) Haapsalu Sidekontori andmed.

pettis sanatooriumis kergeusklikke haigeid.

"Pealkirja all" Ühekordne totrus" (26.märtsist 1963) naeruvääristatakse usufanaatikuid,kes saadavad laiali paljundamiseks järgmise sisulisi kirju:

"Köige vägevam jumal, önnista meid ja päästa meid kirjast!". See palve peab läbi käima kogu maa ilma.. Kirjuta see ringi ja saada üheksale inimesele. Kümnendal päeval pärast ärasaatmist juhtub selles majas suur rööm..."

Vormsi baptistikoguduse aktivisti Arvo Kuuse (lõpetanud Jäneda Põllumajandustehnikumi) tegevust paljastatakse artiklis " Arstiabi asemel "hingeravi".

Endise Läänemaa praosti Jakob Muti salakaebustest Saksa Okupatsioonivõimudele Suure Isamaasõja päevil köneldakse "Preester-salakaubavedaja".

Need ja teised taolised artiklid on olnud kahtlemata vajalikud ja neist faktidest vaikida polnuks öige.Ainult tundub ,et ajaleht on suunanud teraviku peamiselt usklike,mitte aga niivörd usu kui meile vaenuliku ideioloogia vastu.P ole igakord silmas peetud ,et "..kogu ateistliku propaganda peasisuks peab olema religioosse ideioloogia teadusvastase iseloomu paljastamine" 1)

Rohkesti on avaldatud ajalehe "Töörahva Lipp" veergudel kirjutusi usu ajaloost Eestis ja Läänemaal eraldi. Neist väärib esile töstmist 28.novembril 1963.a. avaldatud ajalookandidaadi K. Laigna pikem kirjutis" Kiriku ja lahkuskude ajaloolisest osast Haapsalu ümbruses ja Hiiumaal". Selles antakse pöhjalik ülevaade ususektide tekkimisest ajaloost ja nende tekke pöhjustest Lääne Eestis. Näidatakse usu kahjulikkust minevikus ja tänapäeval.

---

1) " Eesti Kommunist " nr.2, 1964, lk.19

Rahva suhtumist kirikusse ja usumeestesse avaldab ajaleht paljude, enamasti kohalike rahvanaljandite kaudu.

Märkimist väärib, et ajaleht on propageerinud uusi ilmalikke kombetalitusi ja levitanud sellealaseid paremaid kogemusi nii suvepäevadest, komsomolipulmadest ja ilmalikest matusetalitustest.

Vähe on ajaleht valgustanud paremaid ateistliku töö vorme. Rohkem võinuks olla abistavaid materjale ateistile-lektorile. Peaaegu täiesti on mööda mindud usu kui meile vaenuliku maailmavaate kahjulikkusest meie igapäevases elus. Mitte üheski artiklis kolme aasta jooksul ei ole valgustatud ühe aktiivsema sekti metodistikoguduse tegevust.

x x

x

Kirjanduse müük rajooni raamatukapluses ja tema filiaalides näitab tõusutendentsi. Selle illustreerimiseks järgmised arvud: 1)

	1961	1962	1963
Kirjanduse müük kokku rbl.	57434,1o	63891,11	67968,1o

Keskmiselt on iga rajooni elanik ostnud 1963 aastal 3 rbl.77 kop. eest kirjandust. Võrreldes vabariigi keskmisega - 4 rbl. ja 31 kop. - on see 54 kopika võrra väiksem. Rajoonide paremusjärjestuses kirjanduse müügil kuulub Haapsalu rajoonile viies koht.

1) Rajooni raamatukaplusest saadud andmed.

Võib öelda, et raamatukaupluse töötajad koos ühiskondlike kirjanduse levitajatega on teinud ära suure töö nõukogude trükisõna viimisel rahva hulka.

Samal ajal on ateistliku kirjanduse levitamine rajoonis toimunud stiihiliselt.

Enamostetavamad teosed sellest kirjanduse liigist viimase paari aasta jooksul olid :

L.Kurg, Piibli "tõde" , müüdud 135 eks.
L.Taxil,Lustakas piibel, müüdud 140 eks.
Jaroslavski,J.,Usklike
ja uskumatute piibel,müüdud 95 eks.
Ateisti käsiraamat, müüdud 74 eks.
Effel, Adam õpib maailma
tundma , müüdud 72 eks.

Teiste, paljude teaduslik - ateistliku sisuga raamatute müük on piirdunud 5-lo eksemplariga. Kõige kiiremini müüdi usuvastastest teostest Leo Taxili "Lustakas piibel". Nõudmisi selle järele on olnud korduvalt.[1] Nimetatud raamat on olnud kõige loetavamaks sellealasest kirjandusest ka rajooni raamatukogudes.[2]

Tähendab on vaja rohkem taolisi huvitavaid , vaimukaid raamatuid . Eriti piibli kohta. Et sellised raamatud ei jäta ükskõikseks usklikke , tõendavad viimaste arvukad välja - astumised piiblist kritiseerivate teoste (J.Jaroslavski "Usklike ja uskumatute piibel" ,"Raamat piiblist ", ja L. Taxil "Lustakas piibel") vastu.

---

1) Rajooni raamatukaupluse juhatajalt V.Tanserilt saadud andmed.

2) Rajooniraamatukogult saadud andmed .

Näiteks pühendas 24. märtsil 1964.a. xx "vend" kepnik baptisti palvelas oma esinemise "Usklike ja uskumatute piibli kriitikale. Vaatluse alla võeti järgmine katkend :"Noa oli õige mees, täiesti vaga oma põlve rahva seas,alati kõndis Noa jumalaga ... kuid Noa teened seisavad selles, et ta kõndis alati jumalaga. Kuidas ta küll jumalaga kõndis ,kas ees või taga , paremal või vasakul pool sellest piibel ei pajata ." [1]

Oraatori järeldus :" Jaroslavski ei tundnud keemiat, sest vastasel korral ta teadnuks, et Noa oli jumalaga "ühenduses" just nimelt "keemilisel" teel. "

Sama raamatuga seoses oleva loo rääkis ateist A. Haapsal. Tema kinkis nimetatud raamatu ühele usklikule vanainimesele. Mõne aja pärast teda külastades , näeb : vanainimene on ametis piibli lammutamisega. Ta nimelt kõrvaldab piibliraamatust kõik need kirjakohad,mis Jaroslavski piiblis olid hävitava kriitika osalised - seks saanud. Järelejäänud lehekülgedest pidi saama n.-ö "tõeline piibel" ,s.o. mida J. Jaroslavski oma terava sulega polnud puudutanud.

On tuntud tõde, et igasugune piibli kriitika tekitab ärevust fanaatiliste usklike ridades . Seda peaks arvestatama teoloogiliste teoste kirjastamisel.

---

1) J. Jaroslavski , Usklike ja uskumatute piibel, Tallinn, 1959, lk. 73.

Eesti Riiklik Kirjastus pole senini trükkinud eesti keeles ühtki raamatut Uue Testamendi kohta. Möned usklikud on teinud siit järelduse: Uues Testamendis polevat midagi kritiseerida.1)

Peale otseselt usuvastase kirjanduse on suur tähtsus populaarteaduslikul kirjandusel.

Vähe on veel populaarses ja huvitavas vormis kirjutatud dialektilisest ja ajaloolisest materialismist. Laiemad rahvamassid tunnevad kahjuks veel äärmiselt vähe teaduslik-materialistliku filosoofia põhiseisukohti. Lünga nende teadmistes täiendavad seda usinamini palvevennad oma ideoloogiaga.

x x

x

Massilisuse poolest on kinole võistlejaks raadio ja televisioon.

Kuigi täpselt ei ole võimalik raadio- ja televiisoriomanikke teada saada (alates 1.jaanuarist 1962.a.sideasutused neid enam ei registreeri) on umbkaudselt seda siiski võimalik ,kui:

võtta aluseks sidekontoris registreeritud aparaadid ja lisada neile rajooni tarbijate kooperatiivi keskmise aastase läbimüügi:

	1.I 196o	1.I 1961	1.I 1962	1.I 1963	1.I 1964
Raadio kuuldepunkte	13oo	1333	3214	1966	2143
Raadio vastuv.regist.	3918	414o	1o32o	1511	-
kaubandus võrgus müüdud raadiod	-	-	32o	41o	-
Kokku:			13854		
registreeritud televiisoreid	166	258	994	771	-

1) Baptisti palvelas 17.III 1964.a. avaldatud möte ühe jutlustaja poolt.

888

	1.I 1960	1.I 1961	1.I 1962	1.I 1963	1.I 1964
kaubandus võrgus müüdud	-	-	12o	25o	-
Kokku:			1114		
1.jaan.1964.a. raadio ja kuuldepunkte			umbes	13ooo	
televiisoreid			umbes	135o	

Juba need üsnagi umbkaudsed arvud könelevad raadio ja televisioonisaadete kasvavast osast inimeste maailmavaate kujundamisel.Kuidas aga hinnata selle mõju efektiivsust ?

Võtta raadio ja televisiooni saatekavad ning tuua sealt välja ateistlike saadete arv kuu, aasta jooksul? See annaks siiski ainult pooliku ettekujutuse.Võimaldab ju nii raadio kui televiisor ebahuvitavat saadet lihtsalt välja lülitada või aparaati teisele lainele häälestada. Seega jääb ikkagi lahtiseks palju ühest või teisest saatest kuulajani-vaatajani jõudis.

Probleem on huvitav ja vajab omaette uurimist, mida käesolevas töös teha ei saa. Tuleb piirduda L. Iljitšovi hinnanguga selle kohta: "Väga nõrgalt kasutatakse teadusliku ateismi propagandas selliseid inimeste massilis mõjustamise vorme, nagu raadio, televisioon."

Paremat hinnangut pole võimalik anda ka rajooni kohaliku raadiosõlme tööle, mis alustas regulaarselt tööd alates 1.jaanuarist 1964.a., ja ei ole midagi märkimisväärset teinud religioonivastases võitluses.

× × ×

Võitluses religioossete igandite vastu tuleb otsustavalt rünnata kõike seda, mis otsesèlt teenindab religiooni, sealhulgas ka traditsioone.

Väga paljusid traditsioone ei saa ühte panna religioossete iganditega. Religioon ekspluateerorlikus ühiskonnas naeras positsioonide kindlustamiseks oma mõjupiirkonda rahva traditsioonid. Ka inimeste elus tähtsate sündmuste tähistamise allutas kirik endale ja sidus selle kaudu inimesi kirikuga.

Oma positsiooni kindlustab kirik peamiselt sellega, et ta on toonud neisse sündmustesse välist efekti ja pidulikkust sisaldavaid momente. Inimene, tahtes perekondlikke sündmusi võimalikult meeldejäävaks teha, pöördubki selletõttu kiriku poole. Kuigi seejuures väidetakse, et seda tehakse lihtsalt traditsioonide mõjul, on see siiski kahjulik traditsioon, mis tugevdab religioossete igandite mõju.

Õeldu kehtib täiel määral ka naaspsalu rajooni usuorganisatsioonide kohta. Nii üks kui ka teine neist püüab võtta tarvitusele kõik abinõud, et kiriku ning palveteenistused pakuksid ka esteetilist rahuldust. Usklikke on kirik köitnud ja köidab praegugi oma kombetalituste emotsionaalsusega. Kõigis rajooni suuremates kogudustes on laulukoorid, vähemates ansamblid. Eriti agaralt tähistavad sektandid oma koguduse liikmete isiklikke tähtpäevi. Eriti pidulikult tehakse seda juubelite ja abiellumiste puhul.

Ent kuidas ka kirikud ja palvemajad ei pingutaks, murrang perekondlike traditsioonide alal on juba toimunud ja mitte kiriku kasuks.

See otsustav pööre on toimunud just viimastel aastatel.

Ilmekalt näitab nõukogulike traditsioonide võitu suhe suvepäevadest osavõtjate ja leeriskäijate vahel 1)

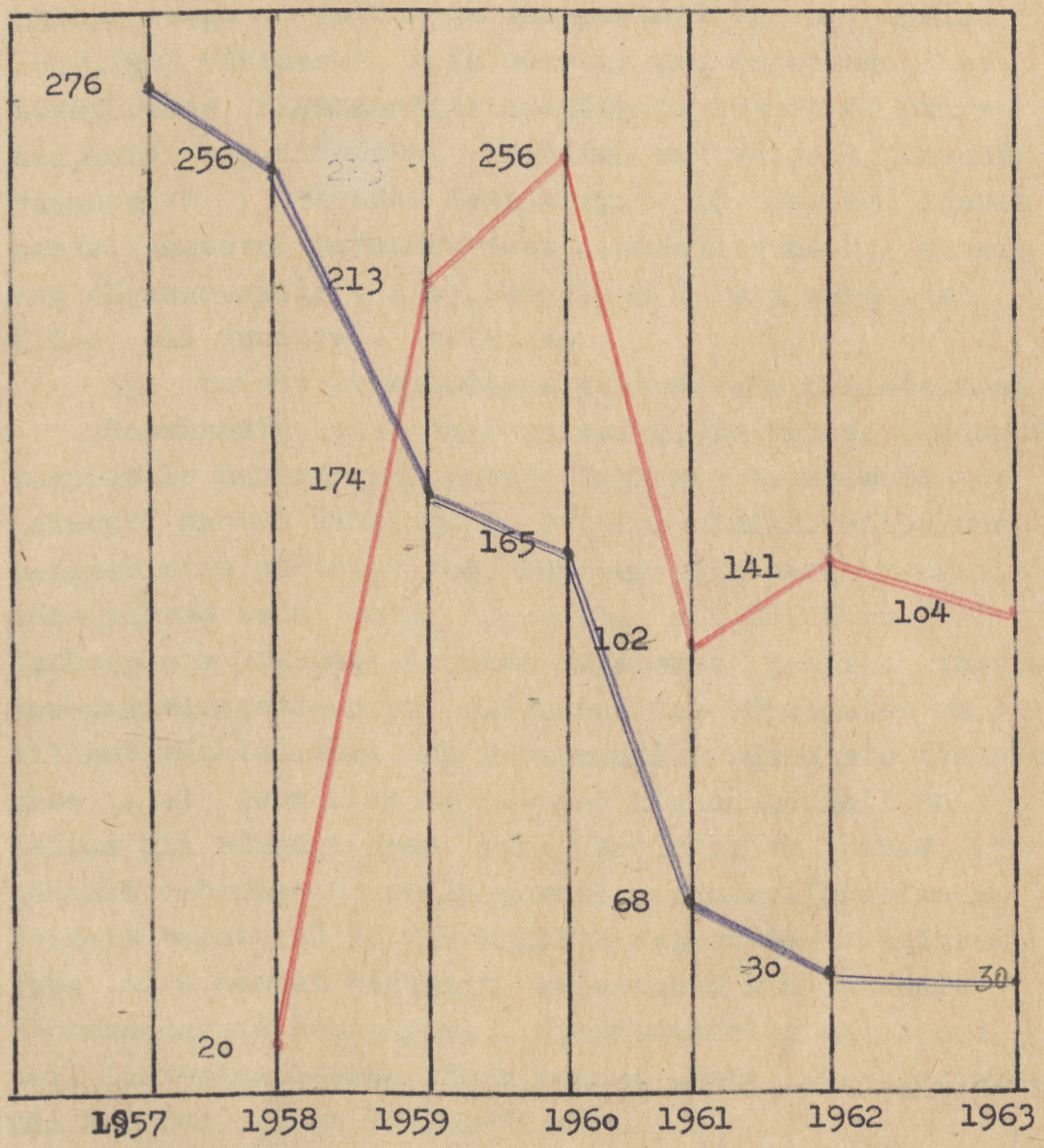

1) Haapsalu Rajooni TSN Täitevkomitee usuasjadevolinikult sm. Kaselt saadud andmed

Pole midagi parata- leerilaste arv on lootusetult langenud ja ei ole kaugel aeg millal söna"leerilaps " muutub lihtsalt ajalooliseks mõisteks.

Suvepäevad seevastu on saavutanud kindla koha meie traditsioonide hulgas. Mis puutub sellesse,et 1960.aastaga võrreldes on suvepäevaliste arv 1961, 1962,1963. vähenenud, siis seletub see asjaoluga, et suvepäevade algusaastail osavõtjate vanust ei piiratud,kuna aga viimastel aastatel on välja kujunenud vanusemäär (väheste eranditega) 18. Pealegi langeb nendel aastatel suvepäevadest osavõtjate noorte sünniaeg sõjaaastatele (1943,1944,1945), mil sündimus üldse oli tunduvalt väiksem.

Aga teiste perekondlike tähtpäevade tähistamine? „Soovitasin kord ühel naisel mitte valida kadunud sugulasele hauamärgiks risti. "Aga mis te asemele pakute?" muutus vanainimene võitlusvalmiks. Niisugune reageerimine on tüüpiline. Kui uus pole parem vanast,ei võta rahvas seda omaks"1). Näite töi EKP Võru Kolhoosi-ja Sovhoositootmise Valitsuse Komitee instruktor-parteiorganisaator A.Ojasoo. Jah võrulastel on millest rääkida.Neil on perekondlike sündmuste tähistamise alal juba aastatepikkused kogemused.Neil on leitud nii mõndagi head ning järgimist väärivat, mis edukalt lahendavad selle „asemele pakutava" probleemi. Näiteks valmistab Võru kohalikum majanduse kombinaat juba mitu aastat nägusalt kujundatud ning hinnalt kättesaadavaid hauaplaate. Traditsiooniks on saanud meil lastenimepanekute tähistamine .Neid korraldatakse nii kodudes kui ka kollektiivselt.

---

1) "Edasi ", nr. 67, 3.aprillil 1964.a.

Nii möndagi on sel alal ära tehtud ka teistes linnades (Viljandis, Tartus, Pärnus, Tallinnas, Kundas jm.) Esinevus on selles ,et mönelpool on kujunenud tavaks laste nimepanekut organiseerida ühiselt, näiteks külanõukogude kaupa (Valgas), teisal toimub selle piduliku sündmuse tähistamine kitsamas perekondlikus ringis (Tartu).

Haapsalu rajoonis ei ole üks ega teine vorm veel traditsiooniks kujunenud. Nimepäeva pidustusi on korraldatud vanemate initsiatiivil, kuna ühiskondlikud organisatsioonid on paraku kõrvale jäänud. Ent sellele vaatamata näitab kirikutes ristitute arv pidevat languse tendetsi.

Sündimus Haapsalu rajoonis

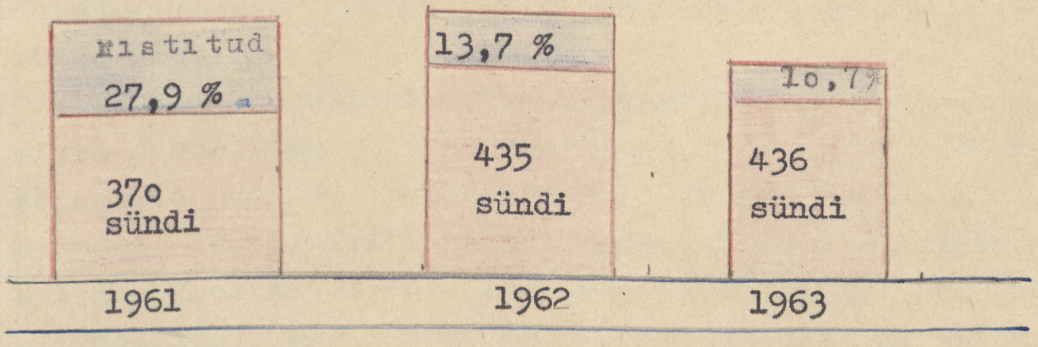

Viimastel aastatel on levinud vabariigis kevadpäevad. Haapsalu rajoonis korraldatakse laste kevadpäev käesoleval aastal esmakordselt, lastekaitsepäeva eelõhtul 3o.mail. E t üritus on esmakordne, puuduvad vajalikud kogemused ja elanikkonnal pole veel omapoolset suhtumist kujunenud, siis piirdutakse kevadpäeva organiseerimisega ainult Haapsalu linnas. Rajooni TSN Täitevkomitee juurde on moodustatud selleks 14- liikmeline komisjon. Siia kuuluvad töötajad majavalitsustest, lasteaedadest, komsomoli- ja parteikomiteest, kultuurimajast jm.

Aprilli algul pidas komisjon oma esimese koosoleku. Komisjoni liikmete vahel jaotati ülesanded

ja koostati tegevusplaan. Eeltoodute kohaselt peaks üritus õnnestuma. On väga tähtis, et esimene taoline laste kevadpäev rajoonis laitmatult korda läheks.

Nagu ikka uute traditsioonide juures, on ka kevadpäevade puhul palju vaieldavaid. Tehakse uusi ja huvitavaid ettepanekuid, vahetatakse mõtteid, vaieldakse. Nende ridade kirjutaja pooldab Tartu Perekonnaseisuaktide Büroo juhataja Ilme Tootsi seisukohta, et tingimata peab olema erinevus nimepäevade ja laste kevadpäevade vahel. Et lapse sünd on suureks sündmuseks eeskätt vanematele, tuleks rõhk asetada nimepäevale. See aga puudutab perekonda ja jäägu perekonna raamidesse. Tähtis osa on siin töökaaslastel, sõpradel. Kevadpäevadest saagu köigi kooliikka jõudnud laste ühine pidu.

Pulmi peetakse juba peaaegu köikide abiellumiste puhul ilma kiriku osavõtuta. On väljakujunemas tänapäeva kombed. Öeldu on maksev ka Haapsalu rajooni kohta. Eriti pärast seda, kui perekonnaseisuaktide büroo sai uued ajakohased ruumid ning perekonnaseisuaktide büroo juurde moodustati kapell ja ansambel. Üha enam võtavad sündmustest osa töökaaslased.

Kiriku osa abiellumise tseremoonias väheneb pidevalt:

	1961	1962	1963
Abiellunute arv rajoonis (paare)	173	183	193
sellest:			
laulatatud luteri kirikus	32	2o	13
ap.öigeusu kirikus	-	-	-
sektantide palvelates	3	2	-
kokku kiriklike laulatuste %	2o	12%	6,7%

Pulmade traditsioonides võib veel palju ära teha nende huvitavamaks ning ajakohasemaks muutmisel. Soovitatakse rohkem organiseerida mänge, meelelahutusi. Mõnel pool valitakse pulmavanem, kelleks peab olema hea organisaator - vastavate võimete ning eeldustega.

x x

x

Palju räägitakse matusetalitustest. On rohkesti vaieldud, aga on ka veel küllalt lahendamata probleeme. Suurematel linnades on matuste bürood. Seal on lihtne. Rajooni keskuses , eriti alevites ja maal on lahkunu omakseil küllaltki tegemist haua kaevamisel, pärgade,lillede muretsemisel jne. Matusebüroos saab neid küsimusi lahendada hoopis lihtsamalt.

Haapsalu rajoonis , nagu mujalgi rajoonides on moodustatud nende küsimuste lahendamiseks 15-liikmeline komisjon. Midagi on selle komisjoni abil korda saadetud. Peamiselt on abistatud ilmalike matuste organiseerimisel köneleja leidmisel.Komisjoniliikmed L.Kask, V.Pihlau, L.Varblane jt. on ka ise korduvalt esinenud matusekõnedega.

Ilmalike matuste arv viimase kolme aasta jooksul on kasvanud ligi kaks korda. Ent otsest murrangut sel alal pole veel toimunud. Öeldut kinnitavad järgmised andmed:

	1961	1962	1963
S urnuid(rajoonis)	31o	378	451
neist maetud ilmalikult	23	28	45
kirikute vahendusel	222	255	245 1)
Kiriklike matuste protsent	92,6o	92,7o	9o,1o

1) Andmed on ainult rajooni luteriKogduste kohta, kuna sektide ja ap. õigeusu kiriku poolt maetute kohta puuduvad andmed.

Mill es peitub viga? Näib ,et osalt organiseerimatuses. Üks komisjon küsimust lahendada ei suuda. Külanõukogude juurde moodustatud komisjonid ei tööta.

Palju on mõtteid vahendatud matusekõnede ümber. On tõsi, et matusel ei suuda vööras , ka kõige parem kõneleja asendada sõbra või lähema töökaaslase südamlikku sõnavõttu. Alati pole aga võimalik kutsuda töökaaslast. Mida teha siis,kui matta tuleb kauaaegset pensionäri, koduperenaist, üksildast, aastaid haige olnud inimest? Kas kasutada nimetatud komisjoni abi, või.. . pöörduda kiriku poole, nagu seda ka tihtilugu tehakse.

Teine probleem ja küllaltki terav on esinemise oskus just matusel. Paraku kohtame fakte ,et töökaaslased on nõus kõigiti abistama kadunu omakseid,ainult kõnelejat nendel ei olevat. Pole lihtsalt mitte keegi kunagi esinenud niisugusel puhul. Ja kohustada ju kedagi ei saa.

Õige sageli leetakse teksti paberilt, komistades. Just matustel on niisugune puudujääk lubamatu.Seal peab kõneleja kuulajatega saavutama eriti südamliku kontakti.Seepärast tuleb leida nendele kes kombetalitustel esinevad, võimalus õppida kõnetehnikat."Edasi" veergudel avaldati arvamust ,et on tarvis kogumikku, mis sisaldab matusteks sobivaid väljavõtteid luuletustest, katkendeid kirjandusteostest 1). Tõepoolest on seda vaja.Liiatigi kui arvestada ,et praegu tegelevad inimesed matmisega ühiskondlikus korras.

Mitte igalpool pole lahendatud hauaplaatide valmistamise küsimus nii nagu Võrus ja Tartus. Ikka ilutsevad mõnel pool puusärkidel inglikujud.On vaja,et siiagi ulatuksid kunstniku käsi ja silm.

Aastaid tehakse juttu kaasaegsete laulude ja laulutekstide vajadusest perekondlikeks tähtpäevadeks.

---

1) "Edasi" nr.67, 3.aprillil,1964.

Helilooja Vello Lipand on küll mõne laulu võrra olukorda parandanud , ent laule kombetalitusteks on ikkagi vähe ja nendega ei suuda võistelda paljude aastakümnete jooksul loodud ja lauldud kirikulaludega.

Õigustatult püstitas sm. Iljitšov küsimuse : „Mispärast on sellest asjast kõrvale jäänud meie luuletajad, heliloojad ja kunstnikud? Meie ootame nende sõna, nad võivad palju kasulikku ära teha".[1]

Peale ülal nimetatud kommete on mõnel pool traditsiooniks kujunemas pidulik võtmete üleandmine uute korterite omanikele. Mitmel pool on muudetud pidulikuks esimene koolipäev, esimene tööpäev. Tähistatakse töö ja ühiskondlikust tegevusest osavõtu juubeleid. Üksikuid neist on tähistatud ka Haapsalu rajoonis.

Igasugune liialdamine on kurjast. Ei pea juurutatama kombeid kommete pärast. Matkida kirikut ja elustada juba iseenesest hääbuvaid tänapäeva tingimustes mõttetuks muutunud kombeid , oleks rumalus. Koht olgu ikkagi ainult neil traditsioonidel, mis aitavad meie elu muuta ilusamaks ja paremaks ning on kooskõlas tänapäeva moraalinormidega.

---

[1]) "Eesti Kommunist " nr.2 ,1964, lk.25

Koolinoorsoo enamik, nagu see on üldse iseloomulik meie ühiskonnale, on ateistid. Juba maast-madalast kasvavad nad ateistlikus vaimus, n.ö. ilma religioonita ja tundub nagu oleks sel alal kõik korras.

Haapsalu rajoonis päriselt ei ole, sest seal, kus on usu fanaatikud, pole usufanatismi eest kaitstud ka noored. "Faktid" räägivad, et peamiseks usklikkuse säilimise koldeks on perekond, et osa laste ja alaealiste religioosne ülmastamine on kindlalt seotud vanemate usklike perekonnaliikmete mõjuga nendele.

Sellega on seletatav, miks Haapsalu linna, Ridala, Vormsi ja Vedra palvemajas võib kohata lapsi ja kooliõpilasi. mõned neist on isegi usklikud.

Kanju, mida toovad eelarvamused ja ebausk lapse kasvatamisele, on suur. Lapsed on tavaliselt väga uudishimulikud, nad püüavad õigesti orienteeruda neid ümbritsevates nähtustes. Religioon juhib seda uudishimu valele teele, sisendab lapsele moonutatud, ebareaalseid kujutlusi maailmast, kasvatab pimedat sõnakuulelikkust, alandlikku meelt, nirmu. Suuremate laste, eriti aga murde-ealistel põhjustab see sageli rasket psüühilist ja moraalset seisundit. Usuliste eelarvamuste kütkes olev noor, kes samal ajal õpib ka koolis, tunneb paratamatult oma olukorra kahepalgelisust. Kool sisendab talle teaduslikke vaateid, ta usub õpikuid, samuti õpetajaid, kuid ema ja vanaema tuubivad talle pähe usku jumalasse ja tassivad teda palvetundidesse.

"Selline lapse teadvuse kahestumine on kõige nukatuslikum, ja me peame selle vastu kõige resoluutsemalt välja astuma kasutades täielikult kõiki meie ideoloogiavahendeid"; märgib sm. Iljitšov oma esinemisel NLKP Keskkomitee ideoloogilise komisjoni nõupidamisel". 1)

---

1) "Eesti Kommunist", nr.2,1964.a. lk.21

Üksikute, risti vastukäivate ärrituste mõjul tekivad tema ajus vastuolulised protsessid, psüühilised konfliktid, mis võivad põhjustada kõrgendatud närvilisuse, masendatud meeleolu või koguni psüühilise vapustuse. Selle tagajärjel nõrgeneb närvisüsteem, nõrgeneb organism ning suureneb vastuvõtlikus igasugustele haigustele. 1)

Öeldu kinnitamiseks võib tuua näiteid ka Haapsalu rajoonist.

Presbüter Nõlvaku poeg Toomas, Haapsalu I keskkooli VIII kl.õpilane, on närviline, kergesti ärrituv ja väga tundeline laps. Oma närvilisuse ja kinnise iseloomu poolest paistavad silma sama kooli VIII kl. õpilane A.Soon ning IX klassi õpilane M.Soon,[2] kelle vanemad on aktiivsed metodistid.

Need ja teised faktid nõuavad rajooni pedagoogidelt oskuslikku usuvastast tööd ja hästi läbimõeldud ning taktitundelist lähenemist.

Haapsalu keskkoolis võtavad klassijuhatajad igal õppeaastal arvele usklikest perekondadest olevad lapsed. Seda tehakse ka teistes koolides, nagu Kidalas, Vormsis, Martnas, Linulas jm. Selle järel alustavad õpetajad nendega peamiselt individuaalset tööd. Hoolitsetakse, et need lapsed ei eralduks kollektiivist. Aidatakse neil lahendada üleskerkinud probleeme. Nii on mõnestki usklikust perekonnast võõrsunud laps leidnud kooli abiga õige tee. Näiteks on Martna 8 kl. koolis aktiivse kirikutegelase Niiliski tütar kooli komsomoli aktivist, isetegevuslane ja seinalehe toimetaja.

Ateistlik kasvatus pole kampaania. Seda tuleb teha pidevalt nii klassijuhataja- ja ainetundides ning klassivälise töö kaudu. Ajapikku kujunevad igal koolil ja samuti õpetajail oma kogemused. Nende koge-

---

1) "Õhtuleht" nr.80,4.aprillist 1959.a.

2) Haapsalu I keskkooli õpetaja E.Hurdalt saadud andmed.

muste üldistamiseks ja vahetamiseks organiseeris rajooni haridusosakond 23.detsembril 1963.a. Kidala koolis konverentsi teemal:"Ateistlik töö koolis". Üritus õnnestus osavõtjate arvates hästi. Konverentsi kavas oli:

1. Mõtteid ateismist - Kidala kooli dir.V.Pinn.
2. Ateistlik töö füüsika-metemaatika tundides - L. Kask.
3. Ateistlik töö algklassides - S.Vossi.
4. Klassijuhataja ja ateistlik kasvatus - L. Sillamaa.
5. Pioneeriorganisatsiooni osa ateistlikus kasvatuses.

Ettekanded olid asjalikud ning neis oli toodud ronkesti häid ja huvitavaid mõtteid ateistliku kasvatustöö parandamiseks.

1963/64 õppeaastaks jagas rajooni pedagoogiline kabinet õpetajatele mitmesugused referaatide teemad. Neist seitse ateistlikul teemal, nagu:

1. Klassijuhataja osa ateistlikus töös.
2. Komsomoliorganisatsiooni osa teaduslik-ateistliku maailmavaate kujundamisel.
3. Ateistlik töö kodulootundides.

Referendid peavad lähtuma töö kosstamisel eelkõige praktilistest töökogemustest ja see on asjale kasuks.

Häid tulemusi on andnud õpilaste kaasa tõmbamine ateistlikusse töösse. Mõnel pool (Vormsis, Kidalas) 8 kl. koolides ja Linula keskkoolis on organiseeritud noorte ateistide ringe, kus noored õpivad tundma ateismi aluseid, valmistavad ette ja viivad läbi ateistlikel teemadel vestlusi, temaatilisi õhtuid ning nommikuid ja kooli raadiosaateid. Vanemate klasside õpilased võtavad šefluse alla nooremaid usklikest perekondadest päritolevaid õpilasi.

Kahjuks on taolisi meetodeid ja vorme rajoonis tervikuna väne kasutatud . Tihtilugu unustatakse, et ülesanne on kasvatada mitte ainult ateiste, vaid võitlevaid ateiste,kes oskavad oma seisuskonti kaitsta ja ka võidelda usuliste igandite vastu. [1])

1) Ateistlikust kasvatusest koolis, Tallinn,1963, lk. 12.

K O K K U V O T E

Kokkuvõttes teaduslik-ateistliku töö tulemusi naapsalu rajoonis võib öelda järgmist:

Võttes arvesse kõiki ateistliku töö vorme, nii otseseid kui kaudseid, siis langeb kaalukauss otsustavalt ateistliku poole kasuks. Religioon kaotab üne positsiooni teise järele. Vastamata vaimulike meeleheitlikele pigutustele väheneb pidevalt usklike arv. Selleks loob põhitingimuse sotsialistlik ühiskond ning teaduse võimas areng. materialismi ja idealismi, teaduse ja religiooni pikaajaline võitlus, mis sai uue iseloomu teadusliku filosoofia ja ideoloogia — marksismi tekkimisega, on lähenemas oma seaduspärasele lõpule -teadusliku materialistliku maailmavaate täielikule võidule.

Oma panuse selles võitluses annavad partei-, komsomoli-ja ametiühinguorganisatsioonid, ühing "Teadus", kultuurihariduslikud asutused, kino, kirjandus, ajakirjandus, raadio, televisioon, õppeasutused. Ja seda, mida nad teevad ka konkreetselt naapsalu rajooni tingimustes päevast-päeva, ei ole sugugi kokkuvõttes väne. Lõppude-lõppuks tee "jumalakotta" leiab siiski suhteliselt väike osa noortest. Ja ega vanemadki inimesed enamikus ei lähe lohutust otsima kiriku-ja palvelaseinte vahelt. Kindlustatus vanaduspäevadel, arstiabi ja hoolitsus ei anna selleks enam põhjust.

Edukalt juurduvad ellu uued ilmalikud kombed. Kirik on kaotamas ka siin oma positsiooni.

Meil on suur ateistide kaader lektorite, propagandistide , agitaatorite, pedagoogide jne.näol. Meid ,ateiste toetab nõukogude seadusandlus. See kõik kinnitab , et eeldusi võiduks usuliste eelarvamuste üle on ka naapsalu rajoonis, jõudude vahekord on kindlalt ateistide poolel.

Häda seisab selles , et neid suuri eeli - seid ei kasutata alati maksimaalselt. Mõnikord ,ja mitte harva, alahinnatakse lihtsalt vastasleeri . Sellest tingituna nii mitmedki möödalaskmised ja vead teaduslik-ateistlikus propagandas,mis annavad end teinekord valusalt tunda. Need vead väljenduvad inimeste kaudu,kes külastavad kirikuid , võtavad aktiivselt osa usuorganisatsioonide tegevusest ja levitavad usu roiskuvat ,ulmastavat õpetust.

Põhiline viga, mis on rajoonis tehtud on see, et ateistlik kasvatustöö pole ulatunud fanaatiliste usklikuteni(välja arvatud vähesed erandid), sest loengutel, vestlustel, temaatilistel õhtutel ja teistel ateistliku sisuga üritustel nad ei käi.

Viga on ka selles , et rajooni ateistid ei tunne küllalt põhjalikult usuorganisatsioonide tegevust , eriti kohalike kirikute ja palvelate oma.

Nõrgavõitu on olnud individuaalne töö usklikega. Kuid just usufanaatikute puhul tuleb peatähk panna sellele töövormile.

Ateistlikus kasvatustöös on tarvis täielikult kasutada sotsialistlikule ühiskonnale omast kollektiivi jõudu,kollektiivset mõjutamist.

Saavutada ,et iga töötajate kollektiiv oleks üksmeelne ja monoliitne, et ta ilalgi ei jätaks üksi abivajavat seltsimeest,tähendab paljuski sulgeda kirikutegelastele teed inimmingede püüdmiseks.

Toon siinkonal näite Ellamaa turbatööstusest. Heade töötulemuste eest saavutas nimetatud kollektiiv 1963.aasta III kvartalis vabariigi ulatuses teise koha. Toimus nagu tavaliselt pidulik aktus, kiideti tublimaid, jagati aukirju ning preemiat. Enne seda teeb direktor O.Käär järgmise avalduse : "Meie kauasegne tööline sm.N on praegu haiglas,tema ei saa meie tänasest rõõmust osa võtta. On tulnud ettepanek saata talle haiglasse telegramm,kus teatame kollektiivi edusammudest ja soovime peatset paranemist . Selline tähelepanelik suhtumine inimesse ei jäta mõju avaldamata. Kahjuks praktiseeritakse taolisi tähelepanuavaldusi veel vähe. Pole juhus, et usklikud koondavad oma tähelepanu just haigetele.

Võitlus usu vastu olgu ühtlasi võitlus tuimuse ,ükskõiksuse vastu. Pole vajadust siinkonal korrata fakte sellest missugust kahju toob ideoloogia alal bürokraatlik ,hingetu suhtumine .

Ideoloogilise töö juhtimine ettevõttes , kolhoosis, sovhoosis , asutuses lasub parteialgorganisatsioonidel ja nende juurde (enamikel juhtudel) moodustatud ideoloogilistel komisjonidel.Nemad peavad otsustama igal konkreetsel juhul,millist ideoloogilise töö vormi rakendada, nemad peavad töötama välja abinõud religioossete igandite võitluseks.

Tuleb siiski pidada,et iga kommunist on ühtlasi ka ateist. Sellest aga üksnes on vähe. Kui vaja peab ta muutuma võitlevaks ateistiks.Sm.L.Iljitšov ütles selle kohta:"On tarvis printsipiaalselt üles

tõsta nende kommunistide vastutuse küsimus, kes põnikirja sätetest religioossete igandite vastu võitlemise konta kõrvale niilivad või nendele isegi kaasa aitavad . Mõnedes partei-ja komsomoliorganisatsioonides ei arutata partei liikmete ja kommunistlike noorte süütegusid, kes sooritavad neid või teisi usulisi talitusi". 1)

Suurt osa etendavad ideoloogilises töös, kaasaarvatud usuvastane propaganda , komsomoliorganisatsioonid. Nende ülesandeks on võidelda iga noore inimese eest. Tõsiseid etteheiteid väärivad rajooni sidekontori ja tekstiilivabriku "Sulev" komsomoliorganisatsioonid , kes olles teadlikud mõne noore usulistest kalduvustest , on seninipiirdunud tõikade kinnitamisega. Vastupidise näite võib tuua naapsalu I keskkoolist, kus viii = klassi kommunistlikud noored on võtnud oma hoole alla usklikke kaasõpilasi.

Palju võivad ateistlikus kasvatustöös ära tena ametiühinguorganisatsiooonid. Mida paremini on ametiüning oma tööd organiseerinud , seda paremini on tagatud tööliste eest hoolitsemine , nende kaasa - tõmbamine üniskondlikku ellu ja seda vähem jääb ruumi usuorganisatsioonidel tegutsemiseks .

Lõpuks - et ateistlikku tööd õieti tena , on vaja teadmisi. Kui on iseenesest mõistetav , et tööpinki ei usaldata võnikule, kui nõutakse kvalifikatsioonitunnistust õmblejalt, kokalt ja treialilt, siis seda enam peaks teadmisi omama need, kelle ülesandeks on tegeleda inimestega , need , kes peavad astuma võitlusse sajandite pikuste usuliste traditsioonidega . Selleks , et naapsalu rajoonis võitlus religiooni vastu viija kannaks , on vaja tugevat

1) "Eesti Kommunist", nr. 2,1964, lk.24.

ateistide kaadrit. Kusagilt väljastpoolt seda rajooni ei suunata. Tuleb leida võimalused ateistide kaadri õpetamiseks kohapeal.

Ateistlik töö peab toimuma süsteemi järgi, komplektselt, märkis N.S. Hruštšov NLKP XXII kongressil. Kiillustatud jõududega, nagu näitavad Haapsalu rajooni kogemused, kaugele ei jõua. Siit tulebki otsida ühte põhilist viga rajooni usuvastases töös.

Lõpetuseks käesoleva diplomitöö praktilisest küljest. Kogutud materjalidega usuorganisatsioonide tegevuse ja ideoloogia kohta, samuti ateistlikus töös esinevatest puudustest informeeris autor EKP Haapsalu Tööstusliku Tootmise Komitee sekretäri K. Blumi, EKP Haapsalu Kolhoosi- ja Sovhoositootmise Valitsuse Komitee sekretäri Ü. Nõmme ja rajooni TSN täitevkomitee usuasjade volinikku L. Kaske. Tulemuseks on, et Haapsalus moodustatakse 1.juuniks k.a. teaduslik-ateismi nõukogu, milline hakkab juhtima ja suunama kogu ateistlikku kasvatustööd rajooni ulatuses. Käesoleva aasta juuni algul kuulatakse rajooni TSN täitevkomitee kultuuriosakonna juhataja sm. Vaino aruannet ateistlikust tööst rajooni kultuurhariduslikes asutustes ENSV Kultuuriministeeriumi kolleegiumil.

Diplomitöö koostamise perioodil esines autor ettekandega rajooni kirikute ja palvelate tegevusest ja ideoloogiast propagandistide seminaril 2. aprillil, koolidirektorite nõupidamisel 1o.aprillil ja ülerajoonilisel ateistide nõupidamisel 12.mail.

Algaval õppeaastal on kavas organiseerida rahvaülikooli teadusliku-ateismi fakulteet.

Autor on veendunud, et plaanipärase ateistliku töö korraldamisega suudetakse kõrvaldada senisesinevad vead ja puudused.töötajate marksistliku maailmavaate kujundamisel.

KASUTATUD KIRJANDUS

Marx, K. ja Engels, F., Religioonist.
Eesti Riiklik Kirjastus, Tallinn 1963.
lk. 31.

Маркс К. и Энгельс, Ф., Из ранних произведений, стр 86

Lenin, V. I., Teosed, kd.21. Eesti Riiklik Kirjastus,
Tallinn 1953, lk.248.

Lenin, V. I., Teosed, kd.15. Eesti Riiklik Kirjastus,
Tallinn 1953, lk.372 - 373.

Ateisti käsiraamat. Tallinn 1963, lk. 156 - 157.

Беспятых, В., Причиных существования религиозных
пережитков в СССР и пути их переодо=
ления, Тарарское книжное издательство,
1962, стр.5.

Буева, А. П., Индивидуальное сознание условиа его ?
формирования, "вопросы Философий"
№5 1963, стр. 67.

Gorki, M., Kirjandusest, Tallinn 1948, lk. 126.

Hruštšov, N. S., Lõppsõna Nõukogude Liidu Kommunist=
liku Partei XXII kongressil,
Tallinn 1961, lk. 32.

Iljitšov, L., Partei ideoloogilise töö järjekord=
sed ülesanded, Tallinn 1963, lk. 30.

Jaroslavski, J., Usklike ja uskumatute piibel,
Tallinn 1959, lk. 73.

Fr. R. Kreutzwaldi nimeline Eesti NSV Riiklik Raamatu=
kogu, Metoodilisi materjale teaduslik=
ateistlikust tööst raamatukogudes,
Tallinn 1963, lk. 34 - 35.

Kurg, L., Piibli "tõde", Eesti Riiklik Kirjastus
Tallinn 1962.

Makarov, M., Materialistliku dialektika kategooriad, Tallinn 1963, lk. 160.

Nõukogude Liidu Kommunistliku Partei programm, Tallinn 1961, lk. 108.

Ossipov, A., Tee vaimsele vabadusele, Eesti Riiklik Kirjastus, Tallinn 1961, lk. 16.

Paan, H., Usuvastase propaganda teostamisest kultuurhariduslikes asutustes, Tallinn 1959, lk. 3.

Piibli raamat, Briti ja Väljamaa Piiblliseltsi väljaanne, Tartu, Botaanika t. 11, 1920.

Psühholoogia, Eesti Riiklik Kirjastus, Tallinn 1960.

Šahnovitš, M. I., Lenin ja ateismi probleemid, Tallinn 1953, lk. 251.

Teadus ja religioon, Tallinn 1959, lk. 44.

Vestlusi religioonist ja teadusest, Tallinn 1964, lk.10

Vimmsaare, K., Luteri kiriku ideoloogiast tänapäeval, Eesti Riiklik Kirjastus, Tallinn 1963, lk. 45.

KASUTATUD AJAKIRJANDUS

"Edasi" nr. 67, 3.aprill 1964.

"Edasi" nr. 85, 28.aprill 1964.

Iljitšov, L., Teadusliku maailmavaate kujundamine ja ateistlik kasvatustöö, "Eesti Kommunist" nr. 2, 1964,

Koppel, S., Mõnedest religiooni psühholoogia küsimustest, "Eesti Kommunist" nr. 2, 1962.

Laigna, K., Kiriku ja usulahkude ajaloost Haapsalus ja Hiiumaal, "Töörahva Lipp" nr.141 28. november 1963.

"Native Land", aprill 1964.

"Teekäija" nr.9, 1937, lk. 140

"Õhtuleht" nr. 80, 4. aprill 1959.

"Братский Вестник", № 3, 1963, стр. 12.

"Братский Вестник", № 5, 1963, стр. 38.

"Вопросы Философий", № 2, 1964, стр. 17.

"Вопросы Философий", № 10, 1963, стр. 80 - 90.

"Коммунист", № 4, 1962, стр. 5.

"Наука и религия", № 1, 1964, стр. 15.

"Наука и религия", № 4, 1964, стр. 20.

"Правда", № 140, 20. мая 1961.

S I S U K O R D

E e s s õ n a.

I ptk. Usuorganisatsioonide tegevus ja ideoloogia Haapsalu rajoonis. lk. 8

II ptk. Teaduslik-ateistlik töö Haapsalu rajoonis. lk. 55

K o k k u v õ t e. lk. 104

Kasutatud kirjandus. lk. 109